

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

Research Article / Araştırma Makalesi

Political Approaches in Environmental Ethics: A Typological Model for the Cinematic Positioning of Human–Animal Relations Through the Lens of Shallow and Deep Ecology

Çevre Etiğinde Politik Yaklaşımlar: Sinemada Sığ ve Derin Ekoloji Perspektifinden İnsan-Hayvan İlişkisinin Tipolojik Konumlanış Modeli

Gülseren Dinvar Pekşen*

Abstract: This study aims to ecocritically examine the philosophical and ethical transformation of human–animal relations in ecocinema narratives, from anthropocentrism to ecocentrism. The research traces the historical foundations of the anthropocentric paradigm in Western thought, particularly through the dualist approaches of Francis Bacon and René Descartes, both of whom established the privileged and dominant position of the human over nature. In contrast to this ontological division, ecocentric approaches are addressed through Baruch Spinoza’s monist understanding of nature and Arne Naess’s deep ecology framework. The central inquiry of the study focuses on how the ethical and ontological position of the human in relation to animals is constructed in cinematic narratives, and whether this positioning has undergone a historical transformation toward an ecologically centered perspective. Accordingly, the study is structured through qualitative ecocritical analysis and examines four films awarded by the Environmental Media Association that place human–animal relations at the center of their narratives: *Free Willy*, *Fly Away Home*, *The Jungle Book*, and *Okja*, selected through purposive sampling. During the analytical process, the study employs the model developed within this research, titled the “Typology of the Human’s Ecocritical Ethical Position.” This model classifies the human’s position in relation to nature into five categories: destructive/violent (T1), dominant (T2), protective (T3), observer/companion (T4), and equal being (T5). The typologies within this model define the human’s position toward nature through a gradual transition from shallow ecology to deep ecology. Within this framework, the selected films are analyzed in terms of human–animal interactions, practices of care, forms of domination, possibilities of coexistence, and interspecies ethical values. The findings reveal that in narratives from the 1990s, the human is predominantly positioned as protective, yet still strongly anthropocentric; whereas in the post-2015 period, interspecies equality, coexistence, and the idea of deep ecological interconnectedness become relatively more visible. In this respect, the study emphasizes that in the context of climate action, dualistic and shallow ecological perspectives such as human/animal and nature/culture divisions must be abandoned in favor of focusing on interspecies systems.

Keywords: Deep Ecology, Ecocentrism, Animal Ethics, Ecocinema, Philosophy of Nature.

* Asst. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Communication, Department of Radio, Television and Cinema

Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5147-3014>

gulseren.dinvar@comu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Dinvar Pekşen, G. (2026). Political approaches in environmental ethics: A typological model for the cinematic positioning of human-animal relations through the lens of shallow and deep ecology/ Çevre etiğinde politik yaklaşımlar: Sinemada sığ ve derin ekoloji perspektifinden insan-hayvan ilişkisinin tipolojik konumlanış modeli. *Turkish Studies – Economics, Finance, Politics*, 21(Ö1), 863-912. [Special Issues Dedicated to Prof. Dr. Mahmut Özer], Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.95259>

Received/Geliş: 04 July/ Temmuz 2025

Accepted/Kabul: 15 September/ Eylül 2026

Published/Yayın: 20 September/ Eylül 2026

Checked by plagiarism software

Öz: Bu çalışma, ekosinema anlatıları içerisinde insan-hayvan ilişkisinin insanmerkezcilikten ekomerkezciliğe uzanan felsefi ve etik dönüşümünü ekoeleştirel olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Batı düşüncesinde insanın doğa karşısındaki ayrıcalıklı ve egemen konumunu tarihsel olarak kuran insanmerkezcilik paradigmanın izlerini başta Bacon ve Descartes’ın düalist yaklaşımları üzerinden değerlendirmektedir. Bu ontolojik ayrımın karşısında konumlanan ekomerkezcilik yaklaşımları ise Spinoza’nın monist doğa anlayışı ile Arne Naess’in derin ekoloji yaklaşımları üzerinden ele almaktadır. Çalışmanın temel sorunsalı, insanın hayvan karşısındaki etik ve ontolojik konumunun sinematik anlatılarda nasıl kurulduğu ve bu konumlanışın tarihsel olarak ekolojik merkezde bir dönüşüm geçirip geçirmediği üzerine kuruludur. Bu doğrultuda araştırma, nitel ekoeleştirel analizi yöntemiyle yapılandırılmış; EMA tarafından ödüllendirilmiş ve insan-hayvan ilişkisini anlatı merkezine yerleştiren dört film; *Free Willy*, *Fly Away Home*, *The Jungle Book* ve *Okja* amaçlı örneklem yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sürecinde, çalışma kapsamında geliştirilen “İnsanın Ekoeleştirel Etik Konumunun Tipolojisi” modeli kullanılmıştır. Söz konusu model, insanın doğa karşısındaki konumunu fail (T1), egemen (T2), koruyucu (T3), gözlemci/ refakatçi(T4) ve eşit varlık (T5) kategorileri üzerinden sınıflandırmaya dayanmaktadır. Bu modeldeki yer alan tipolojiler, insanın doğa karşısındaki pozisyonunu kademeli olarak sığ ekolojiden, derin ekolojiye deşifre doğru tanımlamaktadır. Örneklem alanında incelenen filmler; insan-hayvan etkileşimlerini, bakım pratikleri, tahakküm biçimleri, birlikte yaşam olanakları ve türler arası etik değerler üzerinden çözümlenmiştir. Bulgular, 1990’lı yıllara ait anlatılarda insanın çoğunlukla koruyucu ancak güçlü biçimde insanmerkezcilik bir pozisyonda konumlandığını; 2015 sonrası dönemde ise türler arası eşitlik, ortak yaşam ve derin ekolojik bağlılık fikrinin görece daha görünür hale geldiğini ortaya koymaktadır. Çalışma iklim eylemi adına; insan/hayvan ve doğa/kültür gibi düalist sığ ekolojik bakış açılarının terk edilerek, “türler arası sistemler” üzerine odaklanmanın gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Derin Ekoloji, Ekomerkezcilik, Hayvan Etiği, Ekosinema, Doğa Felsefesi.

Structured Abstract

The primary aim of this study is to examine, within an ecocritical framework, the philosophical and ethical transformation of the human-animal relationship in ecocinema narratives as it extends from anthropocentrism to ecocentrism, and to determine to what extent and in what forms this transformation becomes visible in cinematic representations. A review of the literature reveals various theoretical studies that address the roots of anthropocentric thought in Western philosophy through Bacon and Descartes, and the ecocentric alternatives that developed in response to it through Spinoza's monism and Næss's deep-ecology approach. Similarly, it has been observed that a line of thought extending from Bentham to Singer in the field of animal studies has opened the ethical dimension of the human-animal relationship to discussion. These studies have each made important theoretical contributions in their own right. When considered together, however, it is evident that the distinction between shallow and deep ecology has not been applied systematically and comparatively to cinematic narratives across films from different historical periods. Accordingly, this research comparatively examines four ecocinema examples from different periods using an original five-part typology developed to classify the human being's ethical position vis-à-vis nature and animals. Through this examination, the study aims to offer a deeper understanding of how the intellectual transformation extending from an anthropocentric environmental understanding to deep ecology takes shape in cinematic narratives.

To achieve this aim, a qualitative ecocritical analysis method was adopted. The study's analytical framework is formed by the "Typology of the Human's Ecocritical Ethical Position" model, developed within the scope of this research. This model classifies the human being's position vis-à-vis nature and animals into five categories that progress gradually from shallow ecology to deep ecology, and from anthropocentrism to ecocentrism: the Destructive/Violent Human (T1), the Dominant Human (T2), the Protective Human (T3), the Observer/Companion Human (T4), and the Human as Equal Being (T5).

The study's sample consists of four films that place the human-animal relationship at the center of their narrative and that have been awarded by the Environmental Media Association (EMA) for their environmental sensitivity: *Free Willy* (1993), *Fly Away Home* (1996), *The Jungle Book* (2016), and *Okja* (2017). The films were determined through the purposive sampling method and, spanning the roughly twenty-five-year period between 1993 and 2017, made it possible to trace the ethical transformation of the human-animal relationship. Determining the sample according to these criteria offers a broad field of observation regarding the human-centeredness constructed implicitly even within productions whose environmental sensitivity has been institutionally certified.

In the data collection process, the five-part typology model developed for this study was used as the sole analytical instrument. This model rests on the principle of analyzing the human being's representation in ecological narratives through five basic categories, and it makes it possible to assess the transformation of the human-animal relationship within environmental narratives along the axis of "destruction–domination–protection–companionship–equality." The model's comprehensive and systematically applicable nature was decisive in its selection, ensuring measurement consistency and conceptual coherence.

Data analysis was carried out by examining the films at the level of scene and dialogue in terms of narrative-level human-animal interactions, forms of conflict, rescue practices, caregiving relationships, shared living spaces, and interspecies ethical representations. Accordingly, the ecological ethical center carried by each film was systematically identified through the original typology model developed for this study.

The research findings show that the human-animal relationship in the sample films is not constructed within a fixed or unidirectional ethical form, but rather as a dynamic field of struggle that continually shifts among mutually conflicting typologies such as domination, care, rescue, companionship, and equality. In *Free Willy*, the human is represented through a tyrannical/dominant (T1–T2) position that turns the animal into a commodity of the entertainment industry, while also shifting, by the film's end, to a protective (T3) position that liberates him; however, this protection has been assessed as a softened form of control rather than ethical equality.

A similar pattern is observed in *Fly Away Home*. The geese, who could in fact possess their own migratory knowledge without human intervention, are constructed as "lucky" beings dependent on the scope of human mercy; yet, with the geese finding their own migration routes and returning independently at the

film's end, the narrative moves away from protectionist anthropocentrism and reaches the typology of equal ecosystem membership (T5).

By contrast, a marked rupture is identified in *The Jungle Book* and *Okja*, both from the post-2015 period. *The Jungle Book* presents, all at once, the human being's dual nature as capable of being both destructive (T1), governing (T2), and an equal member of the ecosystem (T5). *Okja*, meanwhile, carries human domination from the individual level to a structural pattern operating through laboratories, corporations, and consumption regimes, while also offering, through the relationship between Mija and Okja, a powerful, Spinozist defense of shared life and an equal right to exist.

When the findings are considered as a whole, it has been determined that the human remains in a strongly anthropocentric, yet protective, position in narratives from the 1990s, whereas in post-2015 narratives, the ideas of interspecies equality, coexistence, and deep ecological attachment become relatively more visible. It has nevertheless been concluded that this transition has not been fully completed, since the human typology within fictional narratives, as in life, continues to remain the central subject that rescues, gives direction, and determines the fate of nature.

From a theoretical standpoint, this study contributes to the ecocriticism literature by systematically applying environmental ethics and deep-ecology theory to film analysis through an original typology model. It emphasizes that the human-animal relationship in cinematic narratives must be treated not merely along the axis of friendship, loyalty, or protection, but as a field of struggle with ontological, political, and ethical dimensions.

From a practical standpoint, the findings offer important implications for media educators, screenwriters, and environmental communication specialists. Knowing which narrative strategies reproduce protectionist anthropocentrism and which achieve a genuinely ecocentric representation can contribute to the development of narratives that serve climate action. For example, narrative strategies that represent the animal not as a "passive rescuee" dependent on human mercy, but as a subject possessing its own knowledge and autonomy, could be encouraged.

In conclusion, this study demonstrates how the human-animal relationship has been historically interpreted from a philosophical perspective and how the distinction between shallow and deep ecology can be operationalized as an analytical framework for examining this relationship. By prompting a reconsideration of humanity's place within nature, this relationship should be understood not only as an ethical issue but also as an ontological and political one. Accordingly, in the pursuit of climate action, it is argued that conventional dualistic perspectives, such as the human/animal and nature/culture dichotomies, should be abandoned in favor of narrative and policy approaches centered on multispecies systems.

Keywords: Deep Ecology, Ecocentrism, Animal Ethics, Ecocinema, Philosophy of Nature.

ملخص منظم

الهدف الرئيسي لهذه الدراسة هو دراسة التحول الفلسفي والأخلاقي في العلاقة بين الإنسان والحيوان، ضمن إطار النقد البيئي، في سرديات السينما البيئية، حيث يمتد هذا التحول من المركزية البشرية إلى المركزية البيئية، وتحديد إلى أي مدى وبأي أشكال يظهر هذا التحول في التمثيلات السينمائية. يكشف استعراض الأدبيات عن دراسات نظرية متنوعة تتناول جذور الفكر المتمركز حول الإنسان في الفلسفة الغربية من خلال باكون وديكارت، والبدائل المتمركزة حول البيئة التي تطورت ردًا على ذلك من خلال مذهب الوحدانية عند سبينوزا ونهج «الإيكولوجيا العميقة» عند نيس. وبالمثل، لوحظ أن تيارًا فكريًا يمتد من بنثام إلى سينجر في مجال دراسات الحيوانات قد فتح الباب للنقاش حول البعد الأخلاقي للعلاقة بين الإنسان والحيوان. وقد قدمت كل من هذه الدراسات مساهمات نظرية مهمة بحد ذاتها. ومع ذلك، عند النظر إليها مجتمعة، يتضح أن التمييز بين الإيكولوجيا السطحية والعميقة لم يُطبق بشكل منهجي ومقارن على السرد السينمائي عبر أفلام من فترات تاريخية مختلفة. وبناءً على ذلك، تدرس هذه البحث مقارنة أربعة أمثلة من السينما البيئية من فترات مختلفة باستخدام تصنيف أصلي مكون من خمسة أجزاء تم تطويره لتصنيف الموقف الأخلاقي للإنسان تجاه الطبيعة والحيوانات. من خلال هذا الفحص، تهدف الدراسة إلى تقديم فهم أعمق لكيفية تبلور التحول الفكري الذي يمتد من الفهم البيئي المتمركز حول الإنسان إلى الإيكولوجيا العميقة في السرد السينمائي.

ولتحقيق هذا الهدف، تم اعتماد منهج تحليلي نوعي قائم على النقد البيئي. ويتشكل الإطار التحليلي للدراسة من نموذج «تصنيف الموقف الأخلاقي للإنسان من منظور النقد البيئي»، الذي تم تطويره في نطاق هذا البحث. يصنف هذا النموذج موقف الإنسان تجاه الطبيعة والحيوانات إلى خمس فئات تتدرج تدريجيًا من الإيكولوجيا السطحية إلى الإيكولوجيا العميقة، ومن المركزية البشرية إلى المركزية البيئية (T5). والإنسان ككائن متساوٍ، (T4) والإنسان المراقب/الرفيق، (T3) والإنسان الحامي، (T2) والإنسان المهيمن، (T1) الإنسان المدمر/اللعيف.

تتألف عينة الدراسة من أربعة أفلام تضع العلاقة بين الإنسان والحيوان في صميم سردها، وقد حازت على جوائز من جمعية الإعلام *Okja* و (2016) *The Jungle Book* و (1996) *Fly Away Home* و (1993) *Free Willy*: تقديراً لحساسيتها البيئية (EMA) البيئي، وقد تم تحديد الأفلام من خلال طريقة العينات الموجهة، وبما أنها تغطي فترة تقارب خمسة وعشرين عاماً بين عامي 1993 و 2017. (2017) فقد أتاحت تتبع التحول الأخلاقي في العلاقة بين الإنسان والحيوان. ويُنْتِج تحديد العينة وفقاً لهذه المعايير مجالاً واسعاً للملاحظة فيما يتعلق بالمركزية البشرية التي يتم بناؤها ضمنياً حتى داخل الإنتاجات التي تم اعتماد حساسيتها البيئية مؤسسياً.

في عملية جمع البيانات، استُخدم نموذج التصنيف المكون من خمسة أجزاء، الذي تم تطويره خصيصاً لهذه الدراسة، باعتباره الأداة التحليلية الوحيدة. ويستند هذا النموذج إلى مبدأ تحليل تمثيل الإنسان في السرديات البيئية من خلال خمس فئات أساسية، وهو يتيح تقييم التحول في العلاقة بين الإنسان والحيوان ضمن السرديات البيئية على محور «الندمير – الهيمنة – الحماية – الرفقة – المساواة». كانت الطبيعة الشاملة والقابلة للتطبيق بشكل منهجي لهذا النموذج عاملاً حاسماً في اختياره، مما يضمن اتساق القياس وتماسك المفاهيم.

أجري تحليل البيانات من خلال فحص الأفلام على مستوى المشاهد والحوار من حيث التفاعلات بين الإنسان والحيوان على المستوى السردى، وأشكال الصراع، وممارسات الإنقاذ، وعلاقات الرعاية، ومساحات المعيشة المشتركة، والتصورات الأخلاقية بين الأنواع. وبناءً على ذلك، تم تحديد المحاور الأخلاقية البيئية الذي يحملها كل فيلم بشكل منهجي من خلال نموذج التصنيف الأصلي الذي تم تطويره لهذه الدراسة.

تُظهر نتائج البحث أن العلاقة بين الإنسان والحيوان في الأفلام التي شملتها العينة لا تُبنى ضمن شكل أخلاقي ثابت أو أحادي الاتجاه *Free Willy* بل كمجال ديناميكي من الصراع يتحول باستمرار بين تصنيفات متضاربة مثل الهيمنة، والرعاية، والإنقاذ، والرفقة، والمساواة. في فيلم يحول الحيوان إلى سلعة لصناعة الترفيه، بينما يتحول أيضاً، بحلول نهاية (T1-T2) يُصوّر الإنسان من خلال موقف استبدادي/مهيمن *Willy*، يحرره؛ ومع ذلك، فقد تم تقييم هذه الحماية على أنها شكل مخفف من أشكال السيطرة وليس المساواة الأخلاقية (T3) الفيلم، إلى موقف حمائي.

فالأوز، التي يمكنها في الواقع امتلاك معرفتها الخاصة بالهجرة دون تدخل بشري *Fly Away Home*. ويُلاحظ نمط مشابه في فيلم تُصوّر على أنها كائنات «محظوظة» تعتمد على نطاق رحمة الإنسان؛ ومع ذلك، مع عبث الأوز على مسارات هجرتها الخاصة وعودتها بشكل (T5). مستقل في نهاية الفيلم، تبتعد الرواية عن الأنثروبوسنترية الحمائية وتصل إلى نمط العضوية المتساوية في النظام البيئي.

وكلاهما من فترة ما بعد عام 2015. يُظهر *Okja* و *The Jungle Book* على النقيض من ذلك، يُلاحظ انقطاع واضح في فيلمي وعضواً متساوي (T2) وحاكماً (T1) دفعة واحدة، الطبيعة المزدوجة للإنسان باعتباره قادراً على أن يكون مدمراً *The Jungle Book*، أما فيلم «أوكجا»، فينقل هيمنة الإنسان من المستوى الفردي إلى نمط هيكلي يعمل من خلال المختبرات والشركات (T5) في النظام البيئي وأنظمة الاستهلاك، بينما يقدم أيضاً، من خلال العلاقة بين ميا وأوكجا، دفاعاً قوياً على النمط السببوني عن الحياة المشتركة والحق المتساوي في الوجود.

وعند النظر إلى النتائج ككل، تبيّن أن الإنسان لا يزال يحتل موقعاً مركزياً بشدة، وإن كان حمائياً، في الروايات التي تعود إلى التسعينيات، في حين أن أفكار المساواة بين الأنواع والتعايش والارتباط البيئي العميق أصبحت أكثر بروزاً نسبياً في الروايات التي تلت عام 2015. ومع ذلك، تم التوصل إلى استنتاج مفاده أن هذا التحول لم يكتمل بالكامل، حيث لا تزال الصورة النمطية للإنسان في السرديات الخيالية. 2015. كما هو الحال في الحياة الواقعية، هي الموضوع المركزي الذي ينفذ الطبيعة ويوجهها ويحدد مصيرها.

من الناحية النظرية، تسهم هذه الدراسة في أدبيات النقد البيئي من خلال التطبيق المنهجي لأخلاقيات البيئة ونظرية البيئة العميقة في تحليل الأفلام عبر نموذج تصنيفي أصيل. وتؤكد الدراسة على أن العلاقة بين الإنسان والحيوان في السرد السينمائي يجب ألا تُعالج فقط على محور الصداقة أو الولاء أو الحماية، بل باعتبارها مجال صراع ذي أبعاد وجودية وسياسية وأخلاقية.

من الناحية العملية، تقدم النتائج دلالات مهمة لمعلمي الإعلام وكتاب السيناريو وأخصائيي الاتصال البيئي. إن معرفة الاستراتيجيات السردية التي تعيد إنتاج الأنثروبوسنترية الحمائية وتلك التي تحقق تمثيلاً بيئياً حقيقياً يمكن أن تسهم في تطوير روايات تخدم العمل المناخي. على سبيل المثال، يمكن تشجيع الاستراتيجيات السردية التي تمثل الحيوان ليس باعتباره «شخصاً يتم إنقاذه بشكل سلمي» يعتمد على رحمة الإنسان بل ككائن يمتلك معرفته واستقلاليته الذاتية.

في الختام، توضح هذه الدراسة كيف تم تفسير العلاقة بين الإنسان والحيوان تاريخياً من منظور فلسفي، وكيف يمكن تفعيل التمييز بين «الإيكولوجيا السطحية» و«الإيكولوجيا العميقة» كإطار تحليلي لدراسة هذه العلاقة. ومن خلال الحث على إعادة النظر في مكانة البشرية ضمن الطبيعة، ينبغي فهم هذه العلاقة ليس فقط كقضية أخلاقية، بل أيضاً كقضية وجودية وسياسية. وبناءً على ذلك، في سعي العمل من أجل المناخ، يُقال إنه ينبغي التخلي عن المنظورات الثنائية التقليدية، مثل ثنائيات الإنسان/الحيوان والطبيعة/الثقافة، لصالح نهج سردية وسياسية تركز على الأنظمة متعددة الأنواع.

الكلمات المفتاحية: الإيكولوجيا العميقة، المركزية البيئية، أخلاقيات الحيوان، السينما البيئية، فلسفة الطبيعة

Résumé Structuré

L'objectif principal de cette étude est d'examiner, dans une perspective écocritique, la transformation philosophique et éthique de la relation entre l'homme et l'animal dans les récits de l'écocinéma, à mesure qu'elle évolue de l'anthropocentrisme vers l'écocentrisme, et de déterminer dans quelle mesure et sous quelles formes cette transformation se manifeste dans les représentations cinématographiques. Une revue de la littérature révèle diverses études théoriques qui abordent les racines de la pensée anthropocentrique dans la philosophie

occidentale à travers Bacon et Descartes, ainsi que les alternatives écocentriques qui se sont développées en réponse à celle-ci par le biais du monisme de Spinoza et de l'approche de l'écologie profonde de Næss. De même, il a été observé qu'un courant de pensée s'étendant de Bentham à Singer dans le domaine des études sur les animaux a ouvert le débat sur la dimension éthique de la relation entre l'homme et l'animal. Chacune de ces études a apporté à sa manière d'importantes contributions théoriques. Considérées dans leur ensemble, cependant, il apparaît clairement que la distinction entre écologie superficielle et écologie profonde n'a pas été appliquée de manière systématique et comparative aux récits cinématographiques à travers des films issus de différentes périodes historiques. En conséquence, cette recherche examine de manière comparative quatre exemples d'écocinéma issus de différentes époques à l'aide d'une typologie originale en cinq parties, élaborée pour classer la position éthique de l'être humain vis-à-vis de la nature et des animaux. Grâce à cet examen, l'étude vise à offrir une compréhension plus approfondie de la manière dont la transformation intellectuelle, allant d'une conception anthropocentrique de l'environnement à l'écologie profonde, prend forme dans les récits cinématographiques.

Pour atteindre cet objectif, une méthode d'analyse écocritique qualitative a été adoptée. Le cadre analytique de l'étude repose sur le modèle de la « Typologie de la position éthique écocritique de l'être humain », développé dans le cadre de cette recherche. Ce modèle classe la position de l'être humain vis-à-vis de la nature et des animaux en cinq catégories qui évoluent progressivement de l'écologie superficielle à l'écologie profonde, et de l'anthropocentrisme à l'écocentrisme : l'humain destructeur/violent (T1), l'humain dominant (T2), l'humain protecteur (T3), l'humain observateur/compagnon (T4) et l'humain en tant qu'être égal (T5).

L'échantillon de l'étude se compose de quatre films qui placent la relation entre l'humain et l'animal au cœur de leur récit et qui ont été récompensés par l'Environmental Media Association (EMA) pour leur sensibilité environnementale : *Free Willy* (1993), *Fly Away Home* (1996), *Le Livre de la jungle* (2016) et *Okja* (2017). Ces films ont été sélectionnés selon une méthode d'échantillonnage raisonné et, couvrant une période d'environ vingt-cinq ans entre 1993 et 2017, ils ont permis de retracer la transformation éthique de la relation entre l'homme et l'animal. La sélection de l'échantillon selon ces critères offre un vaste champ d'observation concernant l'anthropocentrisme construit implicitement, même au sein de productions dont la sensibilité environnementale a été certifiée par des instances officielles.

Au cours du processus de collecte des données, le modèle de typologie en cinq parties développé pour cette étude a été utilisé comme seul instrument d'analyse. Ce modèle repose sur le principe d'une analyse de la représentation de l'être humain dans les récits écologiques à travers cinq catégories fondamentales, et il permet d'évaluer la transformation de la relation entre l'homme et l'animal au sein des récits environnementaux selon l'axe « destruction – domination – protection – compagnonnage – égalité ». Le caractère exhaustif et systématiquement applicable de ce modèle a été déterminant dans son choix, garantissant la cohérence des mesures et la cohésion conceptuelle.

L'analyse des données a été réalisée en examinant les films au niveau des scènes et des dialogues, en se concentrant sur les interactions homme-animal au niveau narratif, les formes de conflit, les pratiques de sauvetage, les relations de soins, les espaces de vie partagés et les représentations éthiques interspécies. Ainsi, le cœur éthique écologique véhiculé par chaque film a été systématiquement identifié à l'aide du modèle typologique original développé pour cette étude.

Les résultats de la recherche montrent que la relation entre l'humain et l'animal dans les films de l'échantillon n'est pas construite selon une forme éthique figée ou unidirectionnelle, mais plutôt comme un champ de lutte dynamique qui oscille continuellement entre des typologies mutuellement conflictuelles telles que la domination, la prise en charge, le sauvetage, la compagnie et l'égalité. Dans *Free Willy*, l'humain est représenté à travers une position tyrannique/dominante (T1–T2) qui transforme l'animal en une marchandise de l'industrie du divertissement, tout en évoluant, à la fin du film, vers une position protectrice (T3) qui le libère ; cependant, cette protection a été évaluée comme une forme atténuée de contrôle plutôt que comme une égalité éthique.

Un schéma similaire s'observe dans *Fly Away Home*. Les oies, qui pourraient en réalité posséder leur propre savoir migratoire sans intervention humaine, sont présentées comme des êtres « chanceux » dépendant de la clémence humaine ; pourtant, les oies trouvant leurs propres routes migratoires et revenant de manière autonome à la fin du film, le récit s'éloigne de l'anthropocentrisme protectionniste et atteint la typologie de l'appartenance égalitaire à l'écosystème (T5).

En revanche, on constate une rupture marquée dans *Le Livre de la jungle* et *Okja*, tous deux datant de la période postérieure à 2015. *Le Livre de la jungle* présente, d'un seul coup, la double nature de l'être humain, à la fois capable d'être destructeur (T1), de gouverner (T2) et d'être un membre à part entière de l'écosystème (T5). *Okja*, quant à lui, transpose la domination humaine du niveau individuel à un schéma structurel s'exerçant à travers les laboratoires, les entreprises et les régimes de consommation, tout en proposant, à travers la relation entre Mija et Okja, une puissante défense spinoziste de la vie partagée et d'un droit égal à l'existence.

Lorsque l'on considère l'ensemble des résultats, il apparaît que l'humain occupe une position fortement anthropocentrique, bien que protectrice, dans les récits des années 1990, tandis que dans les récits postérieurs à 2015, les notions d'égalité entre les espèces, de coexistence et d'attachement écologique profond deviennent relativement plus visibles. Il a néanmoins été conclu que cette transition n'est pas encore pleinement achevée, puisque la typologie humaine au sein des récits fictionnels, comme dans la vie réelle, continue de rester le sujet central qui sauve, oriente et détermine le destin de la nature.

D'un point de vue théorique, cette étude contribue à la littérature sur l'écocritique en appliquant systématiquement l'éthique environnementale et la théorie de l'écologie profonde à l'analyse cinématographique à travers un modèle typologique original. Elle souligne que la relation entre l'homme et l'animal dans les récits cinématographiques doit être abordée non seulement sous l'angle de l'amitié, de la loyauté ou de la protection, mais aussi comme un champ de lutte présentant des dimensions ontologiques, politiques et éthiques.

D'un point de vue pratique, les résultats offrent des implications importantes pour les formateurs aux médias, les scénaristes et les spécialistes de la communication environnementale. Savoir quelles stratégies narratives reproduisent un anthropocentrisme protectionniste et lesquelles parviennent à une représentation véritablement écocentrique peut contribuer au développement de récits au service de l'action climatique. Par exemple, on pourrait encourager les stratégies narratives qui représentent l'animal non pas comme une « victime passive » dépendante de la miséricorde humaine, mais comme un sujet doté de ses propres connaissances et de son autonomie.

En conclusion, cette étude démontre comment la relation entre l'homme et l'animal a été historiquement interprétée d'un point de vue philosophique et comment la distinction entre écologie superficielle et écologie profonde peut être opérationnalisée en tant que cadre analytique pour examiner cette relation. En incitant à repenser la place de l'humanité au sein de la nature, cette relation doit être comprise non seulement comme une question éthique, mais aussi comme une question ontologique et politique. En conséquence, dans le cadre de la lutte contre le changement climatique, il est avancé que les perspectives dualistes conventionnelles, telles que les dichotomies humain/animal et nature/culture, devraient être abandonnées au profit d'approches narratives et politiques centrées sur les systèmes multispécifiques.

Mots-clés : écologie profonde, écocentrisme, éthique animale, écocinéma, philosophie de la nature.

Resumen Estructurado

El objetivo principal de este estudio es examinar, desde un marco ecocrítico, la transformación filosófica y ética de la relación entre el ser humano y los animales en las narrativas del ecocine, a medida que esta evoluciona del antropocentrismo al ecocentrismo, y determinar en qué medida y de qué formas esta transformación se hace visible en las representaciones cinematográficas. Una revisión de la bibliografía revela diversos estudios teóricos que abordan las raíces del pensamiento antropocéntrico en la filosofía occidental a través de Bacon y Descartes, así como las alternativas ecocéntricas que se desarrollaron en respuesta a él a través del monismo de Spinoza y el enfoque de la ecología profunda de Næss. Del mismo modo, se ha observado que una línea de pensamiento que se extiende desde Bentham hasta Singer en el ámbito de los estudios sobre los animales ha abierto al debate la dimensión ética de la relación entre humanos y animales. Cada uno de estos estudios ha aportado importantes contribuciones teóricas por sí mismo. Sin embargo, al considerarlos en conjunto, resulta evidente que la distinción entre ecología superficial y profunda no se ha aplicado de forma sistemática y comparativa a las narrativas cinematográficas en películas de diferentes períodos históricos. En consecuencia, esta investigación examina de forma comparativa cuatro ejemplos de ecocine de distintos períodos utilizando una tipología original de cinco partes desarrollada para clasificar la posición ética del ser humano frente a la naturaleza y los animales. A través de este análisis, el estudio pretende

ofrecer una comprensión más profunda de cómo se plasma en las narrativas cinematográficas la transformación intelectual que va desde una concepción antropocéntrica del medio ambiente hasta la ecología profunda.

Para alcanzar este objetivo, se adoptó un método de análisis ecocrítico cualitativo. El marco analítico del estudio lo constituye el modelo «Tipología de la posición ética ecocrítica del ser humano», desarrollado en el ámbito de esta investigación. Este modelo clasifica la posición del ser humano frente a la naturaleza y los animales en cinco categorías que avanzan gradualmente desde la ecología superficial hacia la ecología profunda, y desde el antropocentrismo hacia el ecocentrismo: el ser humano destructivo/violento (T1), el ser humano dominante (T2), el ser humano protector (T3), el ser humano observador/compañero (T4) y el ser humano como ser igual (T5).

La muestra del estudio está compuesta por cuatro películas que sitúan la relación entre humanos y animales en el centro de su narrativa y que han sido galardonadas por la Environmental Media Association (EMA) por su sensibilidad medioambiental: *Free Willy* (1993), *Fly Away Home* (1996), *El libro de la selva* (2016) y *Okja* (2017). Las películas se seleccionaron mediante el método de muestreo intencional y, al abarcar un período de aproximadamente veinticinco años entre 1993 y 2017, permitieron trazar la transformación ética de la relación entre humanos y animales. La selección de la muestra según estos criterios ofrece un amplio campo de observación sobre el antropocentrismo construido de forma implícita incluso en producciones cuya sensibilidad medioambiental ha sido certificada institucionalmente.

En el proceso de recopilación de datos, se utilizó como único instrumento analítico el modelo tipológico de cinco partes desarrollado para este estudio. Este modelo se basa en el principio de analizar la representación del ser humano en las narrativas ecológicas a través de cinco categorías básicas, y permite evaluar la transformación de la relación entre humanos y animales en las narrativas medioambientales a lo largo del eje «destrucción–dominación–protección–compañerismo–igualdad». El carácter exhaustivo y sistemáticamente aplicable del modelo fue decisivo para su selección, ya que garantizó la consistencia de la medición y la coherencia conceptual.

El análisis de los datos se llevó a cabo examinando las películas a nivel de escena y diálogo en lo que respecta a las interacciones entre humanos y animales a nivel narrativo, las formas de conflicto, las prácticas de rescate, las relaciones de cuidado, los espacios de convivencia y las representaciones éticas entre especies. En consecuencia, se identificó sistemáticamente el núcleo ético ecológico que transmite cada película mediante el modelo tipológico original desarrollado para este estudio.

Los resultados de la investigación muestran que la relación entre humanos y animales en las películas de la muestra no se construye dentro de una forma ética fija o unidireccional, sino más bien como un campo dinámico de lucha que oscila continuamente entre tipologías mutuamente conflictivas, tales como la dominación, el cuidado, el rescate, el compañerismo y la igualdad. En *Free Willy*, el ser humano se representa desde una posición tiránica/dominante (T1–T2) que convierte al animal en una mercancía de la industria del entretenimiento, al tiempo que, hacia el final de la película, pasa a una posición protectora (T3) que lo libera; sin embargo, esta protección se ha valorado como una forma atenuada de control más que como igualdad ética.

Se observa un patrón similar en *Fly Away Home*. Los gansos, que de hecho podrían poseer su propio conocimiento migratorio sin intervención humana, se presentan como seres «afortunados» que dependen de la misericordia humana; sin embargo, al encontrar los gansos sus propias rutas migratorias y regresar de forma independiente al final de la película, la narrativa se aleja del antropocentrismo proteccionista y alcanza la tipología de pertenencia en igualdad al ecosistema (T5).

Por el contrario, se identifica una ruptura marcada en *El libro de la selva* y *Okja*, ambas del período posterior a 2015. *El libro de la selva* presenta, al mismo tiempo, la naturaleza dual del ser humano como capaz de ser a la vez destructivo (T1), gobernante (T2) y miembro en igualdad de condiciones del ecosistema (T5). *Okja*, por su parte, traslada la dominación humana del nivel individual a un patrón estructural que opera a través de laboratorios, corporaciones y regímenes de consumo, al tiempo que ofrece, mediante la relación entre Mija y Okja, una poderosa defensa spinozista de la vida compartida y del derecho igualitario a existir.

Al considerar los resultados en su conjunto, se ha determinado que el ser humano se mantiene en una posición fuertemente antropocéntrica, aunque protectora, en las narrativas de la década de los noventa, mientras que en las narrativas posteriores a 2015, las ideas de igualdad entre especies, coexistencia y profundo apego ecológico se hacen relativamente más visibles. No obstante, se ha concluido que esta transición no se ha

completado del todo, ya que la tipología humana dentro de las narrativas de ficción, al igual que en la vida real, sigue siendo el sujeto central que rescata, da dirección y determina el destino de la naturaleza.

Desde un punto de vista teórico, este estudio contribuye a la literatura sobre ecocrítica al aplicar sistemáticamente la ética medioambiental y la teoría de la ecología profunda al análisis cinematográfico mediante un modelo tipológico original. Destaca que la relación entre humanos y animales en las narrativas cinematográficas debe abordarse no solo en el eje de la amistad, la lealtad o la protección, sino como un campo de lucha con dimensiones ontológicas, políticas y éticas.

Desde un punto de vista práctico, los resultados ofrecen importantes implicaciones para los educadores en medios de comunicación, los guionistas y los especialistas en comunicación medioambiental. Saber qué estrategias narrativas reproducen un antropocentrismo proteccionista y cuáles logran una representación genuinamente ecocéntrica puede contribuir al desarrollo de narrativas que favorezcan la acción climática. Por ejemplo, podrían fomentarse estrategias narrativas que representen al animal no como un «rescatado pasivo» dependiente de la misericordia humana, sino como un sujeto que posee su propio conocimiento y autonomía.

En conclusión, este estudio demuestra cómo se ha interpretado históricamente la relación entre humanos y animales desde una perspectiva filosófica y cómo la distinción entre ecología superficial y profunda puede aplicarse como marco analítico para examinar dicha relación. Al propiciar una reconsideración del lugar que ocupa la humanidad dentro de la naturaleza, esta relación debe entenderse no solo como una cuestión ética, sino también como una cuestión ontológica y política. En consecuencia, en la búsqueda de la acción climática, se sostiene que las perspectivas dualistas convencionales, como las dicotomías humano/animal y naturaleza/cultura, deberían abandonarse en favor de enfoques narrativos y políticos centrados en los sistemas multiespecie.

Palabras clave: Ecología profunda, ecocentrismo, ética animal, ecocine, filosofía de la naturaleza.

结构化摘要

本研究的主要目的是在生态批评框架下，考察生态电影叙事中人兽关系从人类中心主义向生态中心主义转变的哲学与伦理演变，并确定这种转变在电影表现中以何种程度和形式得以体现。文献综述显示，已有诸多理论研究探讨了西方哲学中以培根和笛卡尔为代表的以人为中心的思想根源，以及由此衍生、以斯宾诺莎的一元论和内斯（Næss）的“深生态学”理论为代表的生态中心主义替代方案。同样，在动物研究领域，从边沁到辛格的一脉思想，也开启了关于人兽关系伦理维度的讨论。这些研究各自都做出了重要的理论贡献。然而，综合来看，显然“浅生态学”与“深生态学”之间的区分尚未被系统地、比较性地应用于不同历史时期的电影叙事之中。因此，本研究采用一种原创的五部分类型学——该类型学旨在对人类相对于自然和动物的伦理立场进行分类——对不同时期的四部生态电影案例进行了比较分析。通过这种考察，本研究旨在更深入地理解从人类中心主义的环境观向深层生态学的思想转变如何在电影叙事中得以体现。

为实现这一目标，本研究采用了定性生态批评分析方法。研究的分析框架由本研究范围内开发的“人类生态批评伦理立场分类法”模型构成。该模型将人类面对自然与动物的立场划分为五类，这些类别从浅层生态学到深层生态学、从人类中心主义到生态中心主义呈渐进式发展：破坏性/暴力型人类（T1）、支配型人类（T2）、保护型人类（T3）、观察者/伴侣型人类（T4）以及作为平等存在的人类（T5）。

本研究的样本包括四部将人兽关系置于叙事核心、并因对环境问题的敏感性而获得环境媒体协会（EMA）奖项的电影：《自由威利》（1993）、《飞回家》（1996）、《丛林之书》（2016）和《五子》（2017）。这些影片是通过目的性抽样法选定的，涵盖了1993年至2017年间约二十五年的时间跨度，从而能够追溯人兽关系在伦理层面的演变。根据这些标准确定样本，为观察即使在那些环境敏感性已获得机构认证的作品中，仍隐含构建的人类中心主义提供了广阔的观察领域。

在数据收集过程中，本研究专门开发的五部分类型学模型被用作唯一的分析工具。该模型基于通过五个基本类别分析生态叙事中人类形象的原则，并能够沿着“破坏——支配——保护——伴侣关系——平等”这一轴线，评估环境叙事中人与兽关系的演变。该模型的全面性和系统适用性是其被选中的关键因素，确保了测量的一致性和概念的连贯性。

数据分析通过在场景和对话层面考察影片，重点关注叙事层面的人与动物互动、冲突形式、救援实践、照护关系、共享生活空间以及跨物种伦理表征。据此，通过本研究开发的原创类型学模型，系统地识别了每部影片所承载的生态伦理核心。

研究结果表明，样本影片中的人与动物关系并非构建于固定或单向的伦理形式之中，而是一个动态的斗争场域，在支配、照护、救援、陪伴和平等等相互冲突的类型之间不断转换。在《自由威利》中，人类被呈现为一种专制/支配（T1–T2）的立场，将动物转化为娱乐产业的商品；但到了影片结尾，这种立场又转变为一种保护（T3）的立场，从而使动物获得解放；然而，这种保护被评估为一种软化的控制形式，而非伦理上的平等。

在《飞回家》中也观察到了类似的模式。那些实际上无需人类干预便能凭借自身迁徙智慧的雁群，被塑造成依赖人类仁慈的“幸运”生物；然而，随着雁群在影片结尾找到自己的迁徙路线并独立归来，叙事逐渐脱离了保护主义的人类中心主义，达到了生态系统平等成员（T5）的范式。

相比之下，在均出自2015年后的《丛林之书》和《奥克雅》中，则显现出明显的断裂。《丛林之书》同时展现了人类的双重本性：既可能具有破坏性（T1）和统治性（T2），又可作为生态系统的平等成员（T5）。与此同时，《奥克雅》将人类的支配关系从个体层面提升至通过实验室、企业及消费体系运作的结构性模式，同时通过米雅与奥克雅之间的关系，以斯宾诺莎主义的视角有力地捍卫了生命共同体及平等的生存权利。

综合分析研究结果可发现：在20世纪90年代的叙事中，人类仍处于一种强烈的人类中心主义但具有保护性质的立场；而在2015年后的叙事中，物种间平等、共存以及深层生态联结等理念则变得相对更为突出。然而，研究结论指出这一转变尚未完全完成，因为在虚构叙事中——正如现实生活中一样——人类这一类型依然是拯救自然、为其指明方向并决定其命运的核心主体。

从理论角度来看，本研究通过原创的类型学模型，将环境伦理学和深度生态学理论系统地应用于电影分析，为生态批评文献做出了贡献。它强调，电影叙事中的人与动物关系不应仅从友谊、忠诚或保护等维度来考量，而应视为一个具有本体论、政治和伦理维度的斗争领域。

从实践角度来看，本研究的发现为媒体教育工作者、编剧和环境传播专家提供了重要启示。了解哪些叙事策略再现了保护主义的人类中心主义，哪些策略实现了真正以生态为中心的表征，有助于发展服务于气候行动的叙事。例如，应鼓励那些将动物不仅视为依赖人类怜悯的“被动被救助者”，而是作为拥有自身知识和自主性的主体来呈现的叙事策略。

总而言之，本研究阐明了人类与动物的关系在历史上是如何从哲学视角被解读的，以及如何将“浅生态学”与“深生态学”的区分 operationalized 为考察这一关系的分析框架。通过促使人们重新审视人类在自然中的位置，这一关系不仅应被理解为伦理问题，更应被视为本体论和政治问题。因此，在推动气候行动的过程中，本文主张应摒弃“人类/动物”和“自然/文化”等传统二元对立视角，转而采用以多物种系统为中心的叙事与政策方法。

关键词：深度生态学、生态中心主义、动物伦理学、生态电影、自然哲学。

Структурированное Резюме

Основная цель данного исследования заключается в том, чтобы в рамках экокритического подхода проанализировать философскую и этическую трансформацию отношений между человеком и животными в нарративах экокинематографа — от антропоцентризма к экоцентризму — и определить,

в какой степени и в каких формах эта трансформация проявляется в кинематографических образах. Обзор литературы показывает наличие различных теоретических исследований, посвящённых истокам антропоцентрического мышления в западной философии на примере Бэкона и Декарта, а также экоцентрическим альтернативам, которые развились в ответ на него через монизм Спинозы и подход «глубинной экологии» Несса. Аналогичным образом было отмечено, что линия мысли, простирающаяся от Бента до Сингера в области исследований животных, открыла для обсуждения этическое измерение отношений между человеком и животными. Каждое из этих исследований само по себе внесло важный теоретический вклад. Однако при их совместном рассмотрении становится очевидным, что разграничение между «поверхностной» и «глубинной» экологией не применялось систематически и сравнительно к кинематографическим нарративам в фильмах разных исторических периодов. Соответственно, в данном исследовании проводится сравнительный анализ четырёх примеров экинематографа из разных периодов с использованием оригинальной типологии из пяти частей, разработанной для классификации этической позиции человека по отношению к природе и животным. Посредством этого анализа исследование направлено на то, чтобы обеспечить более глубокое понимание того, как интеллектуальная трансформация — от антропоцентрического понимания окружающей среды к глубокой экологии — обретает форму в кинематографических нарративах.

Для достижения этой цели был применен метод качественного экокритического анализа. Аналитическую основу исследования составляет модель «Типология экокритической этической позиции человека», разработанная в рамках данного исследования. Эта модель классифицирует позицию человека по отношению к природе и животным по пяти категориям, постепенно продвигающимся от поверхностной экологии к глубокой экологии и от антропоцентризма к экоцентризму: «Разрушительный/насильственный человек» (Т1), «Доминирующий человек» (Т2), «Защищающий человек» (Т3), «Наблюдатель/спутник» (Т4) и «Человек как равноправное существо» (Т5).

Выборка исследования состоит из четырёх фильмов, в которых отношения между человеком и животными занимают центральное место в повествовании и которые были отмечены наградами Ассоциации экологических СМИ (ЕМА) за экологическую чувствительность: «Свободный Уилли» (1993), «Улетай домой» (1996), «Книга джунглей» (2016) и «Окджа» (2017). Фильмы были отобраны с помощью метода целенаправленной выборки и, охватывая период примерно в двадцать пять лет с 1993 по 2017 год, позволили проследить этическую трансформацию отношений между человеком и животными. Определение выборки в соответствии с этими критериями открывает широкое поле для наблюдения за антропоцентризмом, неявно конструируемым даже в тех произведениях, экологическая чувствительность которых была официально подтверждена.

В процессе сбора данных в качестве единственного аналитического инструмента использовалась пятикомпонентная типологическая модель, разработанная для данного исследования. Эта модель основана на принципе анализа представления человека в экологических нарративах через пять базовых категорий и позволяет оценить трансформацию отношений между человеком и животными в экологических нарративах по оси «разрушение — доминирование — защита — товарищество — равенство». Решающим фактором при выборе модели стал её всеобъемлющий и систематически применимый характер, обеспечивающий согласованность измерений и концептуальную целостность.

Анализ данных проводился путем изучения фильмов на уровне сцен и диалогов с точки зрения взаимодействий между человеком и животными на уровне нарратива, форм конфликта, практик спасения, отношений по уходу, совместного проживания и межвидовых этических представлений. Соответственно, экологический этический центр, заложенный в каждом фильме, систематически выявлялся с помощью оригинальной типологической модели, разработанной для данного исследования.

Результаты исследования показывают, что отношения между человеком и животными в фильмах выборки не конструируются в рамках фиксированной или однонаправленной этической формы, а скорее представляют собой динамическое поле борьбы, которое постоянно переходит от одной типологии к другой среди взаимопротиворечащих типологий, таких как доминирование, забота,

спасение, товарищество и равенство. В фильме *«Свободный Уилли»* человек представлен в тиранической/доминирующей (T1–T2) позиции, которая превращает животное в товар индустрии развлечений, но к концу фильма переходит в защитную (T3) позицию, освобождающую животное; однако эта защита была оценена как смягченная форма контроля, а не как этическое равенство.

Аналогичная схема наблюдается в фильме *«Улетай домой»*. Гуси, которые на самом деле могли бы обладать собственными знаниями о миграции без вмешательства человека, представлены как «счастливые» существа, зависящие от милости человека; однако, когда в конце фильма гуси находят свои собственные миграционные маршруты и возвращаются самостоятельно, повествование отходит от протекционистского антропоцентризма и переходит к типологии равного членства в экосистеме (T5).

Напротив, заметный разрыв прослеживается в фильмах *«Книга джунглей»* и *«Окджа»*, оба из которых относятся к периоду после 2015 года. *«Книга джунглей»* одновременно демонстрирует двойственную природу человека, способного быть как разрушителем (T1) и правителем (T2), так и равноправным членом экосистемы (T5). *«Окджа»*, в свою очередь, переносит человеческое господство с индивидуального уровня на структурную модель, действующую через лаборатории, корпорации и системы потребления, одновременно предлагая — через отношения между Мией и Окджей — мощную, спиннозистскую защиту совместной жизни и равного права на существование.

При комплексном рассмотрении полученных результатов было установлено, что в нарративах 1990-х годов человек занимает явно антропоцентрическую, хотя и защитную позицию, тогда как в нарративах, созданных после 2015 года, идеи межвидового равенства, сосуществования и глубокой экологической привязанности становятся относительно более заметными. Тем не менее был сделан вывод, что этот переход еще не завершился полностью, поскольку типология человека в художественных нарративах, как и в реальной жизни, по-прежнему остается центральным субъектом, который спасает, задает направление и определяет судьбу природы.

С теоретической точки зрения данное исследование вносит вклад в литературу по экокритике, систематически применяя экологическую этику и теорию глубокой экологии к анализу кино с помощью оригинальной типологической модели. В нем подчеркивается, что отношения между человеком и животными в кинематографических нарративах следует рассматривать не просто в плоскости дружбы, лояльности или защиты, но как поле борьбы, имеющее онтологические, политические и этические измерения.

С практической точки зрения полученные результаты имеют важное значение для преподавателей медиаобразования, сценаристов и специалистов по экологической коммуникации. Понимание того, какие повествовательные стратегии воспроизводят протекционистский антропоцентризм, а какие обеспечивают подлинно экоцентрическое представление, может способствовать разработке нарративов, способствующих борьбе с изменением климата. Например, следует поощрять такие повествовательные стратегии, которые представляют животное не как «пассивного спасаемого», зависящего от человеческой милости, а как субъекта, обладающего собственными знаниями и автономией.

В заключение, данное исследование демонстрирует, как отношения между человеком и животными исторически интерпретировались с философской точки зрения и как разграничение между «поверхностной» и «глубинной» экологией может быть использовано в качестве аналитической рамки для изучения этих отношений. Побуждая к переосмыслению места человечества в природе, эти отношения следует понимать не только как этическую проблему, но и как онтологическую и политическую. Соответственно, в рамках борьбы с изменением климата утверждается, что от традиционных дуалистических подходов, таких как дихотомии «человек/животное» и «природа/культура», следует отказаться в пользу нарративных и политических подходов, ориентированных на многовидовые системы.

Ключевые слова: глубинная экология, экоцентризм, этика животных, эокино, философия природы.

संरचित सारांश

इस अध्ययन का प्राथमिक उद्देश्य एक पारिस्थितिक-आलोचनात्मक ढांचे के भीतर, इकोसिनेमा कथाओं में मानव-पशु संबंध के दार्शनिक और नैतिक परिवर्तन की जांच करना है, जो मानव-केंद्रितता से पारिस्थितिक-केंद्रितता तक फैला है, और यह निर्धारित करना है कि यह परिवर्तन किस हद तक और किन रूपों में सिनेमाई प्रस्तुतियों में दिखाई देता है।

साहित्य की समीक्षा से विभिन्न सैद्धांतिक अध्ययन सामने आते हैं जो पश्चिमी दर्शन में बेकन और डेकार्ट के माध्यम से मानव-केंद्रित विचारधारा की जड़ों को संबोधित करते हैं, और स्पिनोज़ा के एकवाद तथा नेस के गहन-पारिस्थितिकी दृष्टिकोण के माध्यम से इसके जवाब में विकसित हुए पारिस्थितिक-केंद्रित विकल्पों को भी देखते हैं। इसी तरह, यह देखा गया है कि पशु अध्ययन के क्षेत्र में बेंथम से सिंगर तक फैली एक विचारधारा ने मानव-पशु संबंध के नैतिक आयाम को चर्चा के लिए खोल दिया है। इन अध्ययनों में से प्रत्येक ने अपने आप में महत्वपूर्ण सैद्धांतिक योगदान दिए हैं। हालाँकि, जब इन्हें एक साथ देखा जाता है, तो यह स्पष्ट हो जाता है कि उथली और गहरी पारिस्थितिकी के बीच के अंतर को विभिन्न ऐतिहासिक अवधियों की फिल्मों के सिनेमाई कथानकों पर व्यवस्थित और तुलनात्मक रूप से लागू नहीं किया गया है। तदनुसार, यह शोध प्रकृति और जानवरों के संबंध में मानव की नैतिक स्थिति को वर्गीकृत करने के लिए विकसित एक मूल पाँच-भागीय प्रकारमिति का उपयोग करते हुए विभिन्न अवधियों के चार इकोसिनेमा उदाहरणों की तुलनात्मक रूप से जाँच करता है।

इस जांच के माध्यम से, अध्ययन का उद्देश्य यह गहरी समझ प्रदान करना है कि कैसे एक मानव-केंद्रित पर्यावरणीय समझ से गहरी पारिस्थितिकी तक फैली बौद्धिक परिवर्तन प्रक्रिया फिल्मों के कथानकों में आकार लेती है।

इस उद्देश्य को प्राप्त करने के लिए, एक गुणात्मक पारिस्थितिक-आलोचनात्मक विश्लेषण विधि अपनाई गई। अध्ययन का विश्लेषणात्मक ढांचा "मानव की पारिस्थितिक-आलोचनात्मक नैतिक स्थिति की प्रकारमिति" मॉडल द्वारा निर्मित है, जिसे इस शोध के दायरे में विकसित किया गया है।

यह मॉडल मानव की प्रकृति और जानवरों के प्रति स्थिति को पाँच श्रेणियों में वर्गीकृत करता है जो उथली पारिस्थितिकी से गहरी पारिस्थितिकी, और मानव-केंद्रितता से पारिस्थितिक-केंद्रितता की ओर धीरे-धीरे प्रगति करती हैं: विनाशकारी/हिंसक मानव (T1), प्रभुत्वशाली मानव (T2), रक्षक मानव (T3), पर्यवेक्षक/साथी मानव (T4), और समान प्राणी के रूप में मानव

(T5).

अध्ययन के नमूने में चार फिल्में शामिल हैं जो मानव-पशु संबंध को अपने कथानक के केंद्र में रखती हैं और जिन्हें पर्यावरण मीडिया एसोसिएशन (EMA) द्वारा उनकी पर्यावरणीय संवेदनशीलता के लिए सम्मानित किया गया है: फ्री विली (1993), प्लेई अवे होम (1996), द जंगल बुक (2016), और ओकजा (2017)।

फिल्मों का निर्धारण उद्देश्यपूर्ण नमूना विधि (purposive sampling method) के माध्यम से किया गया था, और 1993 और 2017 के बीच के लगभग पच्चीस साल के समय-सीमा को कवर करते हुए, इसने मानव-पशु संबंध के नैतिक परिवर्तन को ट्रैक करना संभव बना दिया। इन मानदंडों के अनुसार नमूना निर्धारित करना, उन प्रस्तुतियों में भी निहित रूप से निर्मित मानव-केंद्रितता के संबंध में अवलोकन का एक व्यापक क्षेत्र प्रदान करता है, जिनकी पर्यावरणीय संवेदनशीलता को संस्थागत रूप से प्रमाणित किया गया है।

डेटा संग्रह प्रक्रिया में, इस अध्ययन के लिए विकसित पाँच-भागीय प्रकारमिति मॉडल का उपयोग एकमात्र विश्लेषणात्मक उपकरण के रूप में किया गया था। यह मॉडल पाँच बुनियादी श्रेणियों के माध्यम से पारिस्थितिक कथाओं में मानव की प्रस्तुति का विश्लेषण करने के सिद्धांत पर आधारित है, और यह "विनाश-प्रभुत्व-संरक्षण-संगति-समता" के धुरी के साथ पर्यावरणीय कथाओं के भीतर मानव-पशु संबंध के रूपांतरण का आकलन करना संभव बनाता है।

इस मॉडल की व्यापक और व्यवस्थित रूप से लागू होने वाली प्रकृति इसके चयन में निर्णायक थी, जिसने मापन में निरंतरता और वैचारिक सामंजस्य सुनिश्चित किया।

डेटा विश्लेषण, कथा-स्तर पर मानव-पशु की बातचीत, संघर्ष के रूपों, बचाव की प्रथाओं, देखभाल संबंधी रिश्तों, साझा रहने की जगहों और प्रजातियों के बीच नैतिक प्रस्तुतियों के संदर्भ में, दृश्य और संवाद के स्तर पर फिल्मों की जांच करके किया गया। तदनुसार, प्रत्येक फिल्म द्वारा वहन किए गए पारिस्थितिक नैतिक केंद्र की पहचान इस अध्ययन के लिए विकसित मूल प्रकार्यात्मक मॉडल के माध्यम से व्यवस्थित रूप से की गई।

शोध के निष्कर्ष दर्शाते हैं कि नमूना फिल्मों में मानव-पशु संबंध किसी निश्चित या एकतरफा नैतिक रूप के भीतर निर्मित नहीं है, बल्कि यह प्रभुत्व, देखभाल, बचाव, साथीपन और समानता जैसी परस्पर विरोधी प्रकारात्मकताओं के बीच लगातार बदलते रहने वाले संघर्ष के एक गतिशील क्षेत्र के रूप में है।

फ्री विली में, मानव को एक तानाशाही/प्रभुत्व (T1-T2) की स्थिति के माध्यम से दर्शाया गया है जो जानवर को मनोरंजन उद्योग की एक वस्तु में बदल देती है, जबकि फिल्म के अंत तक, यह एक सुरक्षात्मक (T3) स्थिति में बदल जाती है जो उसे मुक्त करती है; हालाँकि, इस सुरक्षा को नैतिक समानता के बजाय नियंत्रण के एक नरम रूप के रूप में आंका गया है।

इसी तरह का पैटर्न 'प्लेई अवे होम' में देखा जाता है। हंस, जो वास्तव में मानव हस्तक्षेप के बिना अपनी प्रवासी जानकारी रख सकते थे, को "भाग्यशाली" प्राणियों के रूप में बनाया गया है जो मानव दया की सीमा पर निर्भर हैं; फिर भी, जब हंस अपने प्रवास मार्ग खुद खोज लेते हैं और फिल्म के अंत में स्वतंत्र रूप से लौट आते हैं, तो कथा सुरक्षावादी मानव-केंद्रितता से दूर जाती है और समान पारिस्थितिकी तंत्र सदस्यता (T5) की श्रेणी तक पहुँचती है।

इसके विपरीत, 'द जंगल बुक' और 'ओकजा' में, जो दोनों 2015 के बाद की अवधि के हैं, एक स्पष्ट विच्छेद देखा जाता है। 'द जंगल बुक' एक साथ ही मानव की द्वैध प्रकृति को प्रस्तुत करता है, जो विनाशकारी (T1), शासक (T2), और पारिस्थितिकी तंत्र का एक समान सदस्य (T5) होने में सक्षम है। वहीं, ओकजा मानवीय प्रभुत्व को व्यक्तिगत स्तर से बढ़ाकर प्रयोगशालाओं, निगमों और उपभोग व्यवस्थाओं के माध्यम से काम करने वाले एक संरचनात्मक पैटर्न में ले जाता है, और साथ ही, मिया और ओकजा के बीच के रिश्ते के माध्यम से, साझा जीवन और अस्तित्व के समान अधिकार के लिए एक शक्तिशाली, स्पिनोज़वादी रक्षा भी प्रस्तुत करता है।

जब निष्कर्षों पर समग्र रूप से विचार किया जाता है, तो यह निर्धारित हुआ है कि 1990 के दशक के कथानकों में मानव एक दृढ़ रूप से मानव-केंद्रित, फिर भी सुरक्षात्मक, स्थिति में बना हुआ है, जबकि 2015 के बाद के कथानकों में, प्रजातियों के बीच समानता, सह-अस्तित्व और गहरे पारिस्थितिक लगाव के विचार अपेक्षाकृत अधिक स्पष्ट हो जाते हैं। फिर भी यह निष्कर्ष निकाला गया है कि यह परिवर्तन पूरी तरह से पूरा नहीं हुआ है, क्योंकि काल्पनिक कथाओं में मानवीय वर्गीकरण, जीवन की तरह ही, केंद्रीय विषय बना हुआ है जो प्रकृति को बचाता है, उसे दिशा देता है, और उसका भाग्य निर्धारित करता है।

सैद्धांतिक दृष्टिकोण से, यह अध्ययन एक मौलिक प्रकारात्मक मॉडल के माध्यम से फिल्म विश्लेषण में पर्यावरणीय नैतिकता और गहन-पारिस्थितिकी सिद्धांत को व्यवस्थित रूप से लागू करके पारिस्थितिक-आलोचना साहित्य में योगदान देता है। यह इस बात पर जोर देता है कि सिनेमाई कथाओं में मानव-पशु संबंध को केवल मित्रता, वफादारी या सुरक्षा के धुरी पर नहीं, बल्कि अस्तित्वगत, राजनीतिक और नैतिक आयामों वाले संघर्ष के क्षेत्र के रूप में देखा जाना चाहिए।

व्यावहारिक दृष्टिकोण से, निष्कर्ष मीडिया शिक्षकों, पटकथा लेखकों और पर्यावरण संचार विशेषज्ञों के लिए महत्वपूर्ण निहितार्थ प्रदान करते हैं। यह जानना कि कौन सी कथा रणनीतियाँ संरक्षणवादी मानव-केंद्रितता को पुनः उत्पन्न करती हैं और कौन सी वास्तव में पारिस्थितिक-केंद्रित प्रस्तुति हासिल करती हैं, ऐसी कथाओं के विकास में योगदान कर सकता है जो जलवायु कार्रवाई की सेवा करती हैं। उदाहरण के लिए, ऐसी कथा रणनीतियों को प्रोत्साहित किया जा सकता है जो जानवर को मानव दया पर निर्भर "निष्क्रिय बचाए गए प्राणी" के रूप में नहीं, बल्कि एक ऐसे विषय के रूप में प्रस्तुत करती हैं जिसके पास अपना ज्ञान और स्वायत्तता है।

निष्कर्षतः, यह अध्ययन दर्शाता है कि मानव-पशु संबंध को ऐतिहासिक रूप से दार्शनिक दृष्टिकोण से कैसे व्याख्यायित किया गया है और इस संबंध की जांच के लिए एक विश्लेषणात्मक ढाँचे के रूप में सतही और गहरी पारिस्थितिकी के बीच के अंतर को कैसे कार्यान्वित किया जा सकता है। प्रकृति के भीतर मानवता के स्थान पर पुनर्विचार को प्रेरित करके, इस संबंध को न केवल एक नैतिक मुद्दे के रूप में, बल्कि एक अस्तित्वगत और राजनीतिक मुद्दे के रूप में भी समझा जाना चाहिए।

तदनुसार, जलवायु कार्रवाई के प्रयास में, यह तर्क दिया जाता है कि मानवीय/पशु और प्रकृति/संस्कृति जैसे पारंपरिक द्वैतवादी दृष्टिकोणों को बहु-प्रजाति प्रणालियों पर केंद्रित कथा और नीति दृष्टिकोणों के पक्ष में त्याग दिया जाना चाहिए।

कीवर्ड: गहरी पारिस्थितिकी, पारिस्थितिकीवाद, पशु नैतिकता, इकोसिनेमा, प्रकृति का दर्शन।

Yapılandırılmış Özet

Bu çalışmanın temel amacı, ekosinema anlatılarında insan-hayvan ilişkisinin insanmerkezcilikten ekomerkezciliğe uzanan felsefi ve etik dönüşümünü ekoeleştiril bir çerçevede incelemek ve bu dönüşümün sinemasal temsillerde ne ölçüde ve hangi biçimlerde görünür hale geldiğini belirlemektir. Literatür incelendiğinde, insanmerkezci düşüncenin Batı felsefesindeki köklerini Bacon ve Descartes üzerinden, buna karşı gelişen ekomerkezci alternatifleri ise Spinoza'nın monizmi ve Naess'in derin ekoloji yaklaşımı üzerinden ele alan çeşitli kuramsal çalışmalar bulunmaktadır. Benzer şekilde hayvan çalışmaları alanında Bentham'dan Singer'a uzanan düşünsel hattın, insan-hayvan ilişkisinin etik boyutunu tartışmaya açtığı görülmüştür. Tüm bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, sığ ve derin ekoloji ayrımının sinemasal anlatılara sistematik ve karşılaştırmalı biçimde, farklı tarihsel dönemlere ait filmler üzerinden birlikte uygulanmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, insanın doğa ve hayvan karşısındaki etik konumunu sınıflandırmak amacıyla özgün olarak geliştirilen beşli bir tipoloji modeli kullanılarak, farklı dönemlere ait dört ekosinema örneği karşılaştırmalı biçimde incelenmiştir. Bu incelemeyle, insanmerkezci çevre anlayışından derin ekolojiye uzanan düşünsel dönüşümün sinemasal anlatılarda nasıl vücut bulduğuna dair daha derin bir anlayış sunulması amaçlanmaktadır.

Bu amacı gerçekleştirmek için nitel ekoeleştiril analiz yöntemi benimsenmiştir. Araştırmanın analitik çerçevesini, çalışma kapsamında geliştirilen "İnsanın Ekoeleştiril Etik Konumunun Tipolojisi" modeli oluşturmaktadır. Bu model, insanın doğa ve hayvan karşısındaki konumunu sığ ekolojiden derin ekolojiye, insanmerkezcilikten ekomerkezciliğe doğru kademeli olarak ilerleyen beş kategori üzerinden sınıflandırmaktadır: fail/zorba insan (T1), egemen insan (T2), koruyucu insan (T3), gözlemci/refakatçi insan (T4) ve eşit varlık olarak insan (T5).

Araştırmanın örneklemini, insan-hayvan ilişkisini anlatının merkezine taşıyan ve Environmental Media Association (EMA) tarafından çevresel duyarlılıkları nedeniyle ödüllendirilmiş dört film oluşturmaktadır: *Free Willy* (1993), *Fly Away Home* (1996), *The Jungle Book* (2016) ve *Okja* (2017). Filmler amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olup, 1993-2017 yılları arasındaki yaklaşık yirmi beş yıllık dönemi kapsayarak insan-hayvan ilişkisinin etik dönüşümünü izlemeye olanak sağlamıştır. Örneklemin bu ölçütler doğrultusunda belirlenmesi, kurumsal düzeyde tescillenmiş çevresel duyarlılığa sahip yapımlarda dahi örtük biçimde kurgulanan insan merkezine dair geniş bir gözlem alanı sunmaktadır.

Veri toplama sürecinde, geliştirilen beşli tipoloji modeli tek analiz aracı olarak kullanılmıştır. Bu model, insanın ekolojik anlatılardaki temsilini beş temel kategori üzerinden çözümleme esasına dayanmakta olup, insan-hayvan ilişkisinin çevresel anlatılar içerisindeki dönüşümünü "yıkım-tahakküm-koruma-refakat-eşitlik" ekseninde değerlendirmeye imkân tanımaktadır. Modelin kapsamlı ve sistematik biçimde uygulanabilir olması, ölçüm tutarlılığını ve kavramsal uyumu sağlamak amacıyla tercih edilmesinde belirleyici olmuştur.

Veri analizi, filmlerin anlatı düzeyindeki insan-hayvan etkileşimleri, çatışma biçimleri, kurtarma pratikleri, bakım ilişkileri, ortak yaşam alanları ve türler arası etik temsiller bağlamında sahne ve diyalog düzeyinde incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda her bir filmin taşıdığı ekolojik etik merkez, geliştirilen özgün tipoloji modeli üzerinden sistematik olarak ortaya konulmuştur.

Araştırma bulguları, örneklem filmlerdeki insan-hayvan ilişkisinin sabit ya da tek yönlü bir etik form içerisinde değil, tahakküm, bakım, kurtarma, refakat ve eşitlik gibi birbiriyle çatışan tipolojiler arasında sürekli yer değiştiren dinamik bir mücadele alanı olarak inşa edildiğini göstermektedir. *Free Willy*'de insan, hayvanı eğlence endüstrisinin bir metına dönüştüren zorba/egemen (T1-T2) bir konumla temsil edilirken, filmin sonunda onu özgürleştiren koruyucu (T3) bir konuma da geçmektedir; ancak bu koruma, etik eşitlikten çok kontrolün yumuşatılmış bir biçimi olarak değerlendirilmiştir.

Benzer bir örüntü *Fly Away Home*'da da gözlenmiştir. İnsan müdahalesi olmaksızın kendi göç bilgisine sahip olabilecek kazlar, insanın merhamet alanına bağımlı "şanslı" varlıklar olarak kurgulanmış; ancak filmin sonunda kazların bağımsız biçimde kendi göç yollarını bularak geri dönmesiyle anlatı, koruyucu insanmerkezcilikten uzaklaşarak eşit ekosistem üyeliği (T5) tipolojisine ulaşmıştır.

Buna karşılık, 2015 sonrası döneme ait *The Jungle Book* ve *Okja* filmlerinde belirgin bir kırılma tespit edilmiştir. *The Jungle Book*, insanın hem yıkıcı (T1) hem yönetici (T2) hem de ekosistemin eşit bir üyesi (T5) olabilen ikili doğasını bir arada sunmaktadır. *Okja* ise insan tahakkümünü bireysel düzeyden laboratuvarlar,

şirketler ve tüketim rejimleri üzerinden işleyen yapısal bir örüntüye taşırken, Mija-Okja ilişkisi üzerinden Spinozacı anlamda ortak yaşamın ve eşit varoluş hakkının güçlü bir savunusunu da sunmaktadır.

Bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, 1990'lara ait anlatılarda insanın güçlü biçimde insanmerkezci ancak koruyucu bir konumda kaldığı; 2015 sonrası anlatılarda ise türler arası eşitlik, ortak yaşam ve derin ekolojik bağlılık fikrinin görece daha görünür hale geldiği belirlenmiştir. Ancak bu geçişin tam anlamıyla tamamlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır; zira kurmaca anlatılardaki insan tipolojisi, yaşamda olduğu gibi, hâlâ kurtaran, yön veren ve doğanın kaderini belirleyen merkezî özne olmaya devam etmektedir.

Kuramsal açıdan bakıldığında, bu çalışma, çevre etiği ve derin ekoloji kuramını özgün bir tipoloji modeli aracılığıyla sinema analizine sistematik olarak uygulayarak ekoeleştirilme literatürüne katkı sağlamaktadır. İnsan-hayvan ilişkisinin sinemasal anlatılarda yalnızca dostluk, sadakat veya koruma ekseninde değil; ontolojik, politik ve etik boyutları olan bir mücadele alanı olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Uygulamalı açıdan ise, elde edilen bulgular medya eğitimcileri, senaristler ve çevresel iletişim uzmanları için önemli çıkarımlar sunmaktadır. Hangi anlatı stratejilerinin koruyucu insanmerkezçiliği yeniden ürettiğinin, hangilerinin ise gerçek anlamda ekomerkezci bir temsile ulaştığının bilinmesi, iklim eylemselliğine hizmet eden anlatıların geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Örneğin, hayvanın insan merhametine bağımlı “edilgen kurtarılan” olarak değil, kendi bilgisine ve özerkliğine sahip bir özne olarak temsil edildiği anlatı stratejileri teşvik edilebilir.

Sonuç olarak çalışma, insan-hayvan ilişkisinin felsefi perspektiften tarihsel olarak nasıl yorumlandığını ve sığ ile derin ekoloji ayrımının bu ilişkinin çözümlemesinde analitik bir çerçeve olarak nasıl kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. İnsanın doğadaki yerini yeniden düşünmeye zorlayan bu ilişki, yalnızca etik değil aynı zamanda ontolojik ve politik bir mesele olarak değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda, iklim eylemi adına insan/hayvan ve doğa/kültür gibi geleneksel düalist bakış açılarının terk edilerek “türler arası sistemler” üzerine odaklanan bir anlatı ve politika yaklaşımının benimsenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Derin Ekoloji, Ekomerkezçilik, Hayvan Etiği, Ekosinema, Doğa Felsefesi.

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Political Approaches in Environmental Ethics: A Typological Model for the Cinematic Positioning of Human–Animal Relations Through the Lens of Shallow and Deep Ecology

Introduction

Today, the anthropocentric canonical field institutionalized through the established sources of Western philosophy has begun to be re-evaluated and critically redefined in light of contemporary approaches such as ecocriticism and deep ecology. In order to understand the modern forms taken by environmental ethics and ecological thought, it is important at this point to trace the historical lineage of the anthropocentric tradition of thought and to understand why it is criticized today. The approach defined as environmentalism, or shallow ecology, takes the human being as its foundation in matters of environmental ethics and constructs its entire research technique and body of literature around the discipline of geography. According to this anthropocentric ethical outlook, the “human” occupies a superior position relative to all other species in terms of rights and value systems, standing at the top of the species pyramid. The shallow-ecological understanding regards it as entirely natural for the human being to be more valuable than “the ant it can crush underfoot,” since the human species is held to possess, uniquely among species, both reason and the power to govern. Indeed, the fundamental concepts and grounding points of deep ecology and shallow ecology- and the essential points on which they diverge completely- are shaped by the human being's positioning around questions of interspecies hierarchy, ethical worth, and domination.

Accordingly, the study traces the philosophical roots of anthropocentrism through René Descartes, Francis Bacon, and modern thought's conception of domination over nature, while re-examining the alternative ontological and ethical approaches that developed in response to this tradition through Baruch Spinoza, Arne Næss, and the framework of ecocentric thought. In this way, proceeding from the premise that the climate crisis has produced not only an environmental but also an ontological and ethical rupture, the research also aims to demonstrate how changing climatic conditions have necessitated new perspectives at the level of thought.

Indeed, changing global values and the rapid advance of the climate crisis toward an irreversible point are not only reshaping approaches to ecology but are also potentially reconfiguring narrative-building tendencies in cinema. This study accordingly investigates whether, alongside the international recognition of the detrimental effects of the human factor in international negotiations, a comprehensive and systematic tendency to construct narratives centered on other members of the ecosystem exists within the field of cinema. The study focuses on whether a transition from anthropocentrism to ecocentrism is discernible in the human being's positioning within the human–animal relationship. Within this scope, the study aims to analyze the human being's ethical and ontological position vis-à-vis the non-human.

In order to assess the ontological and ethical frameworks within which cinematic narratives are constructed, the study has been designed as qualitative research and structured around four

environmentally themed films from different periods, honored by the Environmental Media Association (EMA) and centered on the human–animal relationship. The human being's positioning in relation to nature and natural beings is set out through the five-part typology developed within this research. According to this model, which progresses gradually from shallow ecology to deep ecology and from an anthropocentric to an ecocentric approach, the categories are: “T1- Destructive/Violent Human, T2- Dominant Human, T3- Protective Human, T4- Observer/Companion Human, and T5- Human as Equal Being.” *Free Willy* (1993), *Fly Away Home* (1996), *The Jungle Book* (2016), and *Okja* (2017)- selected as the sample and centered on the human–animal relationship- have likewise been examined ecocritically using this five-part typology. Within the scope of the study, an attempt has been made to identify the ways in which the intellectual developments extending from the anthropocentric environmental understanding to deep ecology and ecocentric ethics position the human being in cinema.

From the Footprints of Anthropocentrism to Deep Ecology and Ecocentrism

The Sources of Anthropocentric Shallow Ecology

The intellectual history of the relationship between the human being and nature has, since the founding of Western philosophy, been shaped to a large extent by an anthropocentric epistemology. Along this historical line, nature has most often been interpreted as a passive domain of being placed at the service of the human, while the human has been positioned as ontologically superior by virtue of reason, consciousness, and purposiveness. In this respect, the natural philosophers who approached nature with the aim of knowing it, understanding it, bringing it under control, and cultivating it were the first architects of thought to lay out the roadmap of “anthropocentric” understandings. According to Uzelli (2017, p. 182), myths function less as a means of understanding nature than as an instrument for governing society within a framework of set rules; when conformity to social rules breaks down and authority is disobeyed, various natural phenomena are interpreted as expressions of divine anger in an effort to secure obedience to political authority.

It is common to date the beginning of the mode of viewing nature called philosophy to Thales (c. 640–550 BCE) (Tağman, 2019, p. 309), since Thales, setting himself apart from mysticism, regarded water as the source of life. For this reason, according to Aristotle as well, Thales is “the founder of a particular philosophy” in his efforts to know and investigate nature, in that through propositions such as “the source of everything is water, the earth rests upon water, water is necessary for life,” he was able to isolate the infinite constituents of the material world (Tağman, 2019, p. 309).

In this period, also defined as the Presocratic (pre-Socratic) era, the idea of nature is interpreted primarily through the concept of *physis*, the Ancient Greek term for nature. Among the Presocratics, *physis* (nature) was understood as a living, organically developing whole. The Presocratics' fundamental aim was not to dominate nature but to conduct “an inquiry into the nature of things” (*historia peri phuseōs*) (Röck, 2016, p. 12). The prevalence of animist belief systems, resting on the notion of a cosmic togetherness and the idea that every living being possesses a soul, may summarize the investigative outlook toward nature in this period. Various accounts also exist regarding philosophers such as Pythagoras, who, owing to their belief in reincarnation, did not regard violence toward animals as acceptable (Simondon, 2019, pp. 26–30). The idea of nature in the Presocratic period evolved from a living being that came into existence on its own toward a regular structure shaped by intelligent design and operating according to mathematical laws. In other words, the evolution of the concept of *physis* encompasses a complex process extending from nature being viewed as a living organism to its transformation into a mathematical and designed structure.

Aristotle supports the hylozoist views, advanced before him, that held matter to be alive, yet he does not entirely follow the idea of equality and togetherness within the concept of nature. He advances the view that “if everything was created in perfect harmony and to complement one another, then all animals too were created for human beings” (Ponting, 2007, p. 126). In line with this view,

nature moves decisively away from carrying ontological worth in its own right, since it can constitute an instrumental system supporting human life. According to Gilbert Simondon, this classification by Aristotle is more biological in nature and does not carry a grading quality with respect to the worth of the living world (Simondon, 2019, p. 36). Doğan Özlem (2013, p. 15), for his part, emphasizes that developments of this kind in the natural sciences began to be shaped not merely by a desire “to know for the sake of knowing” but by “the desire and appetite to dominate, to bring the forces of nature under control, and to use them for human interest and benefit.” While the increase in scientific knowledge production contributed, on the one hand, to explaining nature independently of theological and metaphysical references, it also, on the other hand, prepared the ground for civilizations to position nature as a controllable object in line with human-centered interests. From this point on, the idea of nature was shaped not solely by the desire to know and discover but by the desire to secure control, confining the universe to the spatial bounds of the earth alone.

Indeed, the second great wave of thought in the anthropocentric intellectual line occurs in early modern philosophy. With Francis Bacon, nature is no longer a world of secrets to be unravelled and controlled but a power that must be brought under absolute dominion. In speaking of the necessity of dominating nature, Bacon argues that knowing and discovering nature are preconditions for governing it. According to him, within the disciplinary structure of the new social order developing on the horizon of technology, reason and science are the sole instruments capable of establishing the “good society” and securing dominion over nature (Kaya Keha, 2016, p. 120). From Bacon to deep ecology, intellectual approaches to nature have centered human reason as the regulator and master of nature.

Without doubt, one of the most influential figures in the rise of the anthropocentric paradigm in 17th-century thought was René Descartes. As one of the founding figures of continental rationalism, Descartes defined the faculty of thought as the fundamental distinguishing feature of human existence and did not attribute to humans, at the ontological level, a privileged or special status compared to other species. In this context, according to Wallace and Armbruster (2001, p. 9), “by depriving all beings other than the human of ‘reason’ or ‘soul,’ Descartes lends intellectual support to Bacon’s project of achieving dominion over nature through scientific experience.” Ultimately, the views of these two thinkers carry human reason beyond the mere production of knowledge. In Western philosophy, the possession of reason has granted the human being the authority to imagine, and to expand, a boundless domain of dominion. This approach transformed the human–nature relationship into a hierarchical structure, constructing one of the strongest supports of anthropocentric thought in modern philosophy.

Because Descartes attached importance to developing a practice of thought grounded in the principle of enlightenment, he set the idea of God entirely aside. He interprets “substance” which became the central concern of the seventeenth century- within a dualist field that defines the world through two fundamental and opposing categories. Centered above all on mind and body, he undertakes a reading of the ecosystem organized around the idea that everything can exist only through its opposite. This dualist approach, proceeding through dichotomies such as matter and mind, soul and body, forms the main framework of Cartesian philosophy. Cartesian philosophy positions the human as a thinking subject and nature as a passive object governed by mechanical operation. The human being, in possessing reason, likewise possesses the legitimate ground for establishing dominion over nature.

In summary, views on nature within the shallow-ecological framework — following Aristotle, who had advanced the claim that all animals were created for human beings — were reinforced in the seventeenth century by the anthropocentric understanding grounded in the nature–culture dichotomy through the Cartesian philosophy of Descartes, regarded as the founder of Modern Western Philosophy. While Descartes defined animals as mere “machines” in the service of the

human, he also deprived the world of beings lacking the faculty of thought of the very capacity “to exist.” Characterizing animals as nothing more than simple automata is clearly one of the comprehensive examples within a system of speciesist and reductionist discourse (Garrard, 2020, p. 47). Because of views such as these, which deprive the ecosystem's non-human beings of “reason” and “soul,” Descartes is regarded as the founder of anthropocentrism. Francis Bacon, for his part, developed experimental science and the inductive method. While elevating instrumentalized reason purely toward human benefit, Bacon identified the pinnacle of the inductive technique with the idea of “dominion over nature.” This understanding of dominion over nature, which became pronounced in this period, gradually evolved, under the influence of the Industrial Revolution, into an approach grounded in the exploitation of nature (Akarsu, 1994, p. 30).

However, it is noteworthy that similar tendencies toward nature can also be identified within Marxist thought. Scholars have argued that Karl Marx’s conception of nature may likewise be interpreted through the notion of use value. In this perspective, exchange value is understood as a sphere of social relations materialized in the commodity form (Smith, 2022). In the first volume of *Das Kapital*, where Marx developed his critique of the modes of production based on labor exploitation in the eighteenth and nineteenth centuries, he introduced his well-known analysis of the commodity. Within this framework, use value is defined according to the utility that a commodity—or material object—provides to individuals and human communities. Consequently, value is constructed exclusively around human benefit. Matter is conceived dialectically as progressing from atoms to molecules, living cells, plants, animals, and humans, culminating in society (Kayhan, 2017, p. 319). According to this perspective, the process of civilization advances through the separation of nature from the realm of human society. The determining criterion is human utility and functionality. From an ecosystem perspective, evaluating the integrity of nature solely through the criterion of human benefit has fostered an instrumental understanding that obscures nature's intrinsic value. Reducing nature to its use value while disregarding its inherent existential worth constitutes a distinctly anthropocentric orientation. This understanding became even more pronounced with the emergence of capitalist economic systems following the Industrial Revolution, in which the concepts of development, economic growth, prosperity, and human welfare were organized primarily to serve the interests of modern societies. In contrast to this environmental perspective—often described as the “handbook of anthropocentrism” or as shallow ecology—stand philosophical approaches that foreground ecocentric principles, most notably deep ecology.

The Theoretical Sources of Deep Ecology and Ecocentrism in Philosophy

One of the strongest alternatives developed in the early modern period against the ontological distance opened up by Cartesian dualism between the human being and nature is Baruch Spinoza's monist conception of being. Spinoza, one of the most influential philosophers of early Enlightenment thought, grounds being around the concept of “substance.” According to him, substance is that which “needs nothing other than itself in order to exist” (Spinoza, 1955, p. 45). This definition points to an absolute, self-sufficient totality whose existence is not contingent on any external cause. Spinoza's holistic approach departs radically from the dualist ontology that Descartes established between mind and matter, adopting monism, or oneness, as its principle. Monism, as an ontological approach that explains being through a single substance or essential totality, offers a holistic perspective set against both the binary distinctions of dualism and the multiple-substance conception of pluralism. In this way, the ontological continuity between the human being and nature becomes visible.

Yet this idea of totality did not begin with Spinoza in the history of philosophy. The concept of “physis” (nature) in Presocratic thought likewise expressed a living and processual wholeness that united becoming, change, and essence on an ontological ground without excluding the human. However, around the fifth century BCE, under the influence of Eleatic and Sophist thought, this belief in ontological unity and equivalence began to dissolve (Röck, 2016, p. 9). In the course of this

process, the concept of nature split into two separate poles, coming to express, simultaneously, a changing and difficult-to-grasp material domain and a fixed, unchanging essence (Röck, 2016, p. 9). The living and processual character of being gradually evolved into a dualist ontology, and monist thought and the notion of wholeness began to be abandoned. Indeed, according to Plato, plants possess an impulse toward life and animals possess a potential for initiative, but both, unlike the human, are beings without will (Röck, 2016, pp. 21–28). This assessment is clearly and inevitably yet another anthropocentric interpretation, one that disregards the spontaneity and immanent creative power of nature and natural beings and narrows their ontological autonomy.

It is precisely at this point that Spinoza raised a powerful objection to this historical divergence, conceiving of nature anew as an absolute substance that produces itself, regulates itself, and carries within itself a necessary totality. Spinoza rejects the rupture between the human being and nature; he removes nature from the status of a passive object and repositions it as a living and active being (de Jonge, 2016). Spinoza's expression *Deus sive Natura* [God, or Nature] likewise positions the concepts of God and Nature as equivalent to one another within these contexts, which is why the philosopher states that the two concepts may also be used interchangeably (Perez de Vega, 2019, pp. 3–5). Through the idea of Nature-God, Spinoza in fact also rejects the idea that God is a being separate from, or transcendent to, the world. Contrary to traditional views, he holds that God possesses an immanent conception of substance, being within everything (Perez de Vega, 2019, p. 3). These definitions are significant for the idea that existence can be assessed through its own essence, within an absolute totality, without being contingent on an external cause. Likewise, according to Spinoza's monist approach, the human being is not the center of nature but a part of it. The human, too, just like a stone, a wild plant, or any animal, is a “mode” of nature (Perez de Vega, 2019, p. 4).

The first strong and pioneering ecologist objections to the ontological distance opened up by Cartesian dualism between the human being and nature thus came from Spinoza. Indeed, many thinkers researching ecology openly acknowledge having been influenced by Spinoza's monism and ethical understanding. Arne Næss in particular, whose voice from Northern European societies reached the entire world, was influenced by Spinoza's naturalism in laying the foundations of the theory of deep ecology. Stating that he structured the fundamental principles of his entire theoretical system on inspiration drawn, above all, from Spinoza, Næss described himself as a Spinozist (Perez de Vega, 2019, p. 10).

The Norwegian thinker Næss first articulated the deep-ecology approach, grounded in a holistic understanding of nature, in 1972 at the Third World Futures Conference in Bucharest (Sessions, 1995, p. xii). According to him, the established anthropocentric environmentalist understanding is a mistaken consciousness that ought to be abandoned. Approaching environmental problems solely from the standpoint of human health and welfare is to disregard the ecosystem as a whole. Deep ecology, by contrast, moves beyond this outlook and centers the intrinsic value that nature carries in its own right. Næss assessed modern environmentalism as a shallow environmental philosophy and defined his own approach as deep ecology. Understanding why the adjective “deep” is used is important for seeing the contrast between the concerns carried by shallow and deep ecology (Næss, 1995, p. 71).

The intellectual roots of deep ecology are not confined solely to the inspiration drawn from Spinoza. As Næss himself points out, the environmentalist movements of the 1960s, which anticipated and turned their attention to environmental destruction, were also influential in the development of the deep-ecology approach. In this context, Rachel Carson, who produced notable work on the rights of natural life, is another important figure. According to Næss, Carson's 1962 work *Silent Spring*, and in particular its chapter “A Fable for Tomorrow,” is one of the founding texts of modern environmentalism (Næss, 1995; Garrard, 2020, p. 13). In this work, Carson renders

visible the ecological order disrupted by human intervention and, for the first time, establishes that the ecological crisis is not only an environmental but also an ethical matter. The systematic theorization of the deep-ecology movement, meanwhile, took place following Næss's 1973 article "The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement: A Summary." In this work, Næss clarifies the distinction between shallow and deep ecology: while shallow ecology addresses environmental problems around the axis of human benefit, deep ecology holds that non-human life forms also possess intrinsic value (Levesque, 2016, p. 512). For this reason, rather than merely producing pragmatic solutions to ecological problems, deep ecology aims at a radical rethinking of the human–nature relationship. In addition, during a camp held in the California desert in 1984 by Næss and George Sessions, the eight basic principles of deep ecology were established. Later published under the title *A Platform of the Deep Ecology Movement*, these principles include such fundamental premises as the idea that human and non-human life on Earth possess intrinsic value, that biological diversity must be protected, and that human intervention must necessarily be limited. Subsequently, in his 1987 work *The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects*, Næss distinguishes deep ecology from mainstream environmentalism along more clearly defined lines. According to him, deep ecology is not a philosophy but a movement; for this reason, it possesses an eclectic and pluralistic structure rather than a fixed and dogmatic system (Næss, 1995, p. 71). The conceptions of nature found in Buddhism, Taoism, Hinduism, and Native American traditions are also among the important intellectual sources forming the spiritual background of this movement (Jacob, 1994, pp. 479–480). In this sense, the deep-ecology movement is not, in an academic sense, a philosophy or an institutionalized religion or ideology (Næss, 1995, p. 71). It is a body of analysis concerning the mistaken attitudes of the modern world's approach to nature, the value systems of superiority and inferiority, the flawed aspects of following an interspecies hierarchy, and, in particular, the role nature plays in human self-realization (Næss, 1989, p. 29). The eight-point platform, for its part, constitutes the foundational text forming the ethical and practical framework of the deep-ecology movement.

This eight-point platform encompasses the core points of guidance that direct individuals toward integrating with nature, accepting nature and natural beings unconditionally, and determining their own ecological orientations. The axioms of the Deep Ecology platform are regarded as a set of propositions shaped by individuals' experiences and inclinations, one that mobilizes the emotional core and deepens ecological awareness (Levesque, 2016, p. 533). At the same time, Næss specifically emphasizes that these principles are neither complete nor immutable. In his words, "some will certainly feel that these are incomplete or even misleading. A criterion of diversity is absolutely necessary in order to determine what is fundamental and what is ordinary" (Næss, 1995, p. 70). He states that a philosophy or religious structure explaining the world through a single framework would be a cultural disaster, and that diversity is necessary for cultural richness (Zimmerman, 1994, pp. 27–29). In this context, Næss regards these axioms, which make ecological transformation possible, not as final principles but as a preliminary guide meant to orient the individual's personal actions. What matters essentially is that the individual determine, within their own life practice, the principles of Self-Realization–Ecosophy T and transform them into a general model of conduct. "Sustaining communities and standing against the capitalist way of life is the essential content of ecosophy" (Levesque, 2016, p. 512). The deep-ecology movement has taken upon itself the task of fostering an important awareness that the continuation and particular existence of species can only be possible through harmony with one another. Whereas shallow ecology and its central idea, anthropocentrism, regard the use of plant species and animal secretions in agriculture and medicine as appropriate and correct, deep ecology and ecocentrism argue that plants and animals are intrinsically valuable and must be protected (Tamkoç, 1994, p. 99). In this respect, deep ecology aims to open new spaces of thought upon the historical anthropocentric dialectic and to establish a new ecology- and ecosystem-based dialectical setting. Deep ecology constitutes an important field of advocacy on behalf of all living beings; it produces proposed solutions to ecosystem problems. With this consciousness of

responsibility, it does not fix its critical system along a static line but continually updates it in line with new gains and needs. Without a focus on serving the human, it interprets every living being as part of the vast web of the ecosphere and attributes value to it in its own right (Capra, 1995, p. 20).

Whether these two poles -shallow- and deep-ecological views- might converge at some point is likewise a matter debated in the field. Figures such as Joel Kovel and Martin W. Lewis point out that any possible convergence would only be achievable by disregarding differences at the level of principle, and would therefore give rise to potential drawbacks. According to Lewis, bringing together opposing poles positioned on different ethical and political grounds in the name of ecology only leads to the currently prevailing problematic structure of the ecosystem being restored and reproduced in stronger and harsher forms (Ingram, 2010, p. 14). For, as thinkers opposed to this convergence also emphasize, strengthening mainstream environmentalism- which rests on flawed premises from the outset and proposes anthropocentric solution models- is not capable of responding to the ecosystem's holistic needs. Indeed, the existence of undisturbed or restored ecosystems can only be possible through a holistic conception of nature that is grounded in cooperation among individuals and excludes interspecies competition (Lewis, 1992, p. 43). In this sense, ecological transformation cannot occur through superficial improvements that preserve the existing structure, but only through radical, reformist, and structural interventions. David Harvey, for his part, draws attention to the transformative potential of a possible reconciliation among ecological approaches. Drawing on Herbert Marcuse's concept of "repressive tolerance," Harvey states that it is necessary, for the sake of environmental restoration and social justice, for radical environmentalist ideologies to develop strategic cooperation with mainstream environmentalism (Ingram, 2010, p. 14).

Indeed, the debates rife with conflict currently being conducted on animal studies in particular are shaking this rapidly developing field and allowing new fields of thought to emerge. One of the first thinkers in this field to question "human dominion" not as a legitimate form of governance but as a historical tyranny over nature and animals is Jeremy Bentham. In determining the ethical status of animals, Bentham centered not reason or the faculty of language but the capacity to suffer; by placing the question "Can they suffer?" at the center in place of "Can they reason?" or "Can they talk?" he developed a powerful objection to anthropocentrism (Singer, 2018, p. 310). Bentham's approach, however, did not produce a radical ethical rupture capable of wholly eliminating the instrumentalization of animals, remaining instead an early intervention that merely pushed against the limits of anthropocentric thought.

The recognition of animal studies as a discipline came about with the animal rights movement of the 1970s. Peter Singer's 1975 book *Animal Liberation* is still regarded as one of the field's foundational texts. In this work, Singer, by defining speciesism as a form of discrimination comparable to racism and sexism, made animals equal members of the moral community. Borrowing the neologism previously coined by Richard Ryder, Singer expressed this phenomenon with the term "speciesism" (Dinvar Pekşen, 2024, p. 232). Singer also adopted the Benthamite principle of "equal consideration of interests," arguing that the needs, wants, and desires of individuals must be given equal weight in ethical evaluation (Singer, 2018). According to this understanding, no being's interest can be regarded as more valuable than another's merely because of the species to which it belongs.

As the animal historian Erica Fudge has observed, studies tracing "how humans were historically constructed by animals, and how they subsequently constructed animals" have begun to spread today (MacGregor, 2021). According to Greg Garrard, a number of flawed modes of representation arise where animals are concerned, in both written and visual cultural products. Accordingly, animals are represented erroneously through anthropomorphism (the transfer of human-like forms onto animals), zoomorphism (the transfer of animal-like forms onto the human), mechanomorphism (the representation of the animal as deficient, reductionism), and allomorphism (attributing superiority to the animal) (Garrard, 2020, p. 207). For this reason, the scope of debates

concerning the ecosystem still, for the most part, proceeds along the intellectual divisions between these two central approaches. In cinema, as in literature, ‘permanent transformations bear traces of the mindset of mythological times, whilst temporary transformations are undertaken more in the name of liberation or a temporary solution or remedy’ (Önal, 2010, p. 1276).

Among the other notable works in animal studies, Tom Regan's 1983 *The Case for Animal Rights* and Harriet Ritvo's 1987 *The Animal Estate* can be listed as important points of reference. In addition, the work of Gilles Deleuze and Félix Guattari on “becoming-animal” also strengthens the discipline's theoretical foundations. It is, of course, difficult to give an account here of the entirety of animal studies across two and a half thousand years of the history of philosophy. Moreover, aside from “the protection of nature and natural beings,” it does not currently seem possible to speak of a strong agreement, at the level of principle, between ecology and shallow-ecology approaches (Erbalaban Gürbüz, 2016, p. 154). “Throughout the historical periods of Antiquity, the Middle Ages, Modernism, and the twentieth century, the dismantling of the objectified image of the animal has occurred at intellectual, ontological, and expressive levels. Despite all forms of domination, objectification, and displacement imposed by humans, the image of the animal has continued to strive for its existence in one way or another.” (Günaydın & Akkol, 2025, p. 1573). Throughout the succession of views attributed to the nature of nature and natural beings from the Presocratic period to the present day, the positioning of the human has always remained at the focus of debate.

Method

This study is designed to examine how human–animal relations are represented in ecocinema, and how these modes of representation reflect an ethical transformation extending from anthropocentrism to ecocentrism. The study's central question concerns how the relationship between the human and the animal is constructed in cinematic narratives. Within this context, the study aims to analyze the human being's ethical and ontological position vis-à-vis the animal. The study aims to demonstrate that human–animal harmony in ecocinema functions not merely as a thematic element but also as a domain of ethical, ontological, and political transformation.

Research Problem and Questions

The study's main problem has been formulated as: “What is the human being's ethical position in the sample ecocinema films?” On the basis of this main problem, answers have been sought to the following research questions.

1. What is the historical intellectual counterpart of anthropocentrism and ecocentrism in the philosophical field, and how does it frame ecocinema?
2. What representational strategy do the cinematic narratives — from different periods, awarded by the Environmental Media Association (EMA), and centered on the human–animal relationship — adopt between anthropocentric environmentalism and ecocentric ethics?
3. How, and around which ethical center, are harmony between the human and the animal, and the human's status-based value, constructed in the sample narratives?
4. Can a meaningful ethical transformation be said to exist in cinematic narratives from the 1990s, when climate negotiations began, to the late 2010s, when protocols showed relative progress?

Sample Population and Limitations

The study's sample consists of four films that place the human–animal relationship at the center of their narrative and that have, since 1991, been awarded by the Environmental Media Association (EMA) for their environmental sensitivity. Determining the sample according to this criterion offers the potential to provide meaningful data on how the human–animal relationship is represented through productions whose environmental sensitivity has been institutionally certified.

Accordingly, the primary criteria adopted in selecting the sample were that the productions had been awarded by the EMA for their environmental sensitivity, that human–animal interaction lay at the center of the narrative, and that political approaches to environmental- and particularly animal -ethics were visible within the films. These criteria offer a broad, analytical field of observation regarding the human-centeredness that is constructed implicitly even within institutionally recognized, award-winning narratives. Accordingly, *Free Willy* (1993), *Fly Away Home* (1996), *The Jungle Book* (2016), and *Okja* (2017) -determined through the purposive sampling method- make it possible to examine the ethical transformation of the human–animal relationship, and its cinematic representations, across the roughly twenty-five-year period between 1993 and 2017.

Data Collection Model and Technique

The study's analytical framework was followed through the model structured around the title “Typology of the Human's Ecocritical Ethical Position,” developed within the scope of this research. In this typological model, the human being's position vis-à-vis nature and animals is classified through a graduated structure, from the perspective of historical and philosophical environmental ethics. The model rests on the principle of analyzing the human being's representation in ecological narratives through five basic categories.

Tablo 1 . Typology of the Human's Ecocritical Ethical Position

Typology /	Human Position	Definition	Central Philosophical Line
T1	Destructive/Violent Human	Direct producer of ecological destruction; exploiting, destroying, instrumentalizing	Strong anthropocentrism
T2	Dominant Human	Establishing control, management, and domination over nature and animals	Anthropocentrism
T3	Protective Human	Rescuing, rehabilitating, caregiving; yet still in a superior position	Shallow ecology / Transitional zone
T4	Observer/Companion Human	Witnessing, learning, coexisting; intervenes only when necessary and to a limited degree	Relational ecology
T5	Human as Equal Being	An unprivileged member of the ecosystem; positioned within interspecies ethical equality	Deep ecology / Ecocentrism

According to this model: T1 – Destructive/Violent Human, T2 – Dominant Human, T3 – Protective Human, T4 – Observer/Companion Human, T5 – Human as Equal Being. In addition, this typology aims to assess the transformation of the human–animal relationship within environmental narratives along the successive axis of “destruction – domination – protection – companionship – equality.” At the same time, the model makes it possible to analyze the dynamic intellectual transitions and ethical differences extending from the shallow-ecology understanding to deep ecology, and from anthropocentric to ecocentric perspectives, within environmental ethics. Within this scope, it is hoped that the ways in which the human being's dominion over nature and animals is constructed can be systematically identified through this typology of ethical positioning.

In the model, while the destructive/violent human (T1) and the dominating human (T2) express the shallow-ecology and anthropocentric domain, the “protective” (T3) and “observer” (T4) human characterizes, more precisely, the relational/social ecological domain. The human “as a being of equal worth” (T5), by contrast, relates directly to deep ecology and ecocentrism.

In the course of the analysis, the films were examined at the level of scene and dialogue in terms of narrative-level human–animal interactions, forms of conflict, rescue practices, caregiving relationships, shared living spaces, and interspecies ethical representations, with the aim of setting out each film's ecological ethical center according to the original model developed for this study.

Findings

Free Willy (1993)

Free Willy centers on the interspecies friendship between an orca named Willy, confined in an amusement park, and Jesse, a twelve-year-old boy living on the streets after being abandoned by his mother. Jesse meets Willy while performing cleaning duty as punishment for an act of vandalism at the park. A special bond quickly forms between Jesse and Willy, who is otherwise extremely hostile toward other people. By teaching his friend various tricks, Jesse deepens the interspecies communication between them. When the park's owner, Dial, realizes that Willy is no longer profitable through performances, however, he plans to kill the whale for the insurance money, reasoning that “its corpse could earn more than it does alive.” Noticing that Willy is also being disturbed within his pool, Jesse launches a risky operation, with the help of park employees, to transport the whale to the ocean by truck. In the film's finale, as Dial and his men attempt to block the whale's passage to the ocean with nets, Jesse calls out to Willy and instills courage in him. With a single enormous leap, Willy clears the rock barrier and swims onward toward his mother and his freedom in the open ocean. Ecocritically, the film critiques the commodification of the animal within an anthropocentric understanding while also offering various representations of an ethically equal relationship established between the human and the animal.

Free Willy treats the relationship between the human and the animal within the framework of the five-part typology through a conflictual plane. Through the characters of park owner Dial and Wade, representations of the Destructive/Violent Human (T1) and the Dominant Human (T2) are conveyed critically. Rather than a living being capable of suffering and feeling, the character of Dial views Willy, in a Cartesian frame of mind, as a species of “money machine” — an automaton devoid of feelings or consciousness, existing solely to serve the human. He makes plans to earn millions from Willy, and the moment he concludes that “the whale's corpse would earn more than it does alive,” he moves to kill him (00:38:29). That Willy is confined to a narrow dolphin pool despite his enormous size, and is expected to perform shows, is precisely a manifestation of the anthropocentric understanding. Likewise, Dial's description of the whale as his own “property” is a critical expression of an absolute understanding of dominion and ownership (T2) over the animal (00:46:57).

The film's anthropocentric line is industrial capitalism, represented through the Aquatic Theater and its owners. Along this line, Willy is valuable only for as long as he provides “entertainment” and “money” to human beings. The animal's physical health, his bent dorsal fin, his psychological state, or his panicking during shows are of no concern whatsoever; what matters is that the show continue and the flow of money persist. This line positions nature as a raw material at the disposal of the human. Through these representations, the film critiques the human species' selfish action, taken without any regard for the ecosystem's welfare and purely for its own pleasure, entertainment, or wellbeing, along with its terrible interventions and its destructive, invasive stance (T1–T2).

The film's ecocentric line, meanwhile, is constructed by the empathy and process of liberation that Jesse builds with Willy. The ecocentric approach argues that the whale, too, is of equal

worth to human beings, that he must be regarded as equally valuable, and that he possesses a right to life. Accordingly, Jesse's effort to become Willy's playmate rather than give him commands, and his attempt to understand his behavior, can be read as a rejection of hierarchy. Indeed, at the film's end, Willy's courage in performing that enormous leap and swimming toward his freedom is fittingly associated not with a human command but with the bond of trust and love between two friends, in the words: "Come on, Willy. I know you can do it. I know you can jump this wall. I trust you. You can do it. You can be free. Come on." (1:42:53). Even here, however, the human still occupies the position of rescuer, caregiver, healer (T3).

Fly Away Home (1996)

The film begins with thirteen-year-old Amy, who has lost her mother in a traffic accident in New Zealand, moving to Ontario to live with her inventor father, Thomas, whom she has not seen in nine years and who lives in Canada. As Amy struggles to adapt to her father's cluttered and unconventional home life, she feels a deep sense of loneliness. Meanwhile, the trees in a wetland area near her home are being destroyed illegally by contractors seeking to build on the land, and the nests of wild geese are disregarded in the process. Amy rescues goose eggs she finds abandoned in the wetland and secretly brings them home, and the goslings come, in time, to imprint on Amy as their mother. However, since the wild geese do not know their migration routes, adapting to seasonal conditions and city life proves extremely difficult for them, and the authorities seek to clip their wings by law. Amy and her inventor father design light aircraft to lead the geese and fly them from Canada to a bird sanctuary in North Carolina. When her father is injured en route, Amy manages, alone, to guide the geese to the sanctuary and secures the area's continuation as a bird sanctuary. At the film's end, the following spring, all sixteen geese are recounted as having found their own way back, migrating on their own, to Amy's home in Canada.

At the beginning of the film, the contractors present a representation of anthropocentrism by felling the wetland's trees and draining the area with machinery in order to build, thereby plundering the environment and establishing domination (T1). The area being developed is among the last places where the birds nest (00:32:56). The human being — positioned, for the sake of his own civilization and benefit, as "tyrant" and "plunderer" — directly destroys the nests of wild geese and certain bird species without any ethical oversight whatsoever. As for the wild geese Amy is found to have rescued, officials seek to clip their wings under statute 9314, known as "All domesticated geese must be rendered flightless. Immobilization" (00:35:41), claiming that the geese belong to the British Crown and that this savage procedure will be carried out "for the good of the goose and the public" (00:36:06) — a measure that is blocked by Thomas and Amy. At this point, the typology of Thomas and Amy fits appropriately with the Protective Human (T3), the rescuer and caregiver. Likewise, when Thomas develops the idea of guiding the geese by aircraft in order to save them from hunters and legal domination, he assigns his daughter Amy the role of "leader-guide," telling her, "You're going to be their leader. You have to be tough, we can't go soft" (01:09:59). Amy, for her part, regards the geese not as a "project" or "pets" but as part of her family. At the film's end, her father Thomas removes the spiritual boundary between the human and nature by stating that this power of Amy's resides in the geese, in the sky, and everywhere.

Ecocritically, this state of affairs refers to a human typology walking ahead of nature while not excluding a hierarchy of human superiority. That the geese are forced to follow a human-made aircraft is, from another angle, an exaltation of instrumental human reason. The clearest example of this typology is constructed through geese who, normally learning their migratory routes and their surroundings by following their parents, are here reduced to a status of dependence on human reason because they do not know their migration routes. When Thomas realizes that the geese cannot follow, without human intervention, the route their ancestors would have taught them, he tries to understand this natural process and to develop an accompanying plan suited to it. In ecocritical theory, however,

hierarchical protectionism does not amount to interspecies equality either. What is actually needed is for this unnatural support mechanism, arising from uncontrolled human intervention, never to have been established in the first place.

Indeed, at the film's end, after remaining in the south throughout the winter, the geese return to Amy's home the following spring on their own, without any human leadership. This represents an ending in which the human provides nature only temporary support, in which nature ultimately regains its own independence, and in which the species are placed on equal footing.

The film begins with the anthropocentric representation of contractors, officials, and even the British Crown as human beings (T1) who occupy, dominate, and govern through law. It continues with the typology of Amy and her father as protective (T3) and accompanying (T4) figures compelled to intervene. The film, however, crosses an ethical threshold- with the geese becoming free and finding their own way- and ends with the typology of equal ecosystem membership (T5).

The Jungle Book (2016)

In *The Jungle Book*, the human being's position within nature can be approached along two opposing poles and through more than one hypothesis. The film's main character, Mowgli, is a "man-cub" raised in the jungle by wolves. Mowgli regards himself as a member of the jungle's pack, the wolves as his family, and the jungle as his home. Mowgli's effort to adapt to the law of the jungle, and his desire to live as part of the ecosystem, constitute a mode of positioning the human as an inseparable part of nature. Indeed, the film's line "Let's go chase some mice! It's jungle law, as old and as trusted as the sky" (00:04:23) is a strong ecocentric-T5 connection showing that Mowgli, as a character, has adapted to the jungle as a member of its ecosystem.

On the other hand, the film also features an anthropocentric positioning of the "controlling, governing – T2" kind. This representation is particularly evident in the animal characters' outlook on the human. The tiger Shere Khan argues that the man-cub Mowgli will inevitably grow up and, like other humans, disrupt their order, soon seeking to dominate and enslave them, and states that it was a mistake for a human to have entered the jungle in the first place: "Let me remind you that the man-cub will become a man, and man is forbidden!" (00:10:27). His words, "I'm sure you didn't come here to make threats," and "Doesn't my face remind you of what a grown man can do?" (00:11:04) represent the fact that the hierarchy between human and animal can break down at any moment.

King Louie, for his part, wants to possess the power of the "red flower" (fire) held by humans in order to govern the jungle and rise to the top of the food chain: "Give me the secret, give me the power of man's red flower, so I can be like you. I wanna walk like you, talk like you too." (01:06:34–01:06:44). In this dialogue between King Louie and Mowgli, Mowgli resists by saying that he cannot do this. King Louie, an animal, insists and exerts pressure, just as humans would, to govern the jungle forever and to be its sole will. At this point, the desire particular to humans — to conquer, to seize, to govern — is projected onto the animal world through the method of anthropomorphism, the transfer of human-like forms onto animals. Accordingly, while fire, identified with humanity in *The Jungle Book*, is defined as an effective power that "brings warmth and light but destroys everything it touches," the burn scars on Shere Khan's face are recalled as concrete evidence of the harm and destructiveness the human has inflicted on nature. At this point, the film also refers back to the destructive T1 human as the cause of destruction.

In *The Jungle Book*, the character of Mowgli recalls the human being's nature as capable of being both governor (T2) and cause of destruction (T1). Yet the film's beginning and end conclude on ecocentric ground, with an emphasis on the human being as an equal member of the ecosystem (T5). Mowgli accepts and discovers his abilities as a human, but he also succeeds in remaining an equally valued part of the jungle, achieving genuine harmony. Using human tricks such as tool use and strategy, Mowgli defeats Shere Khan, yet chooses to remain in the jungle with his friends rather

than go to the realm of human civilization. Running with the wolf pack and climbing trees, he has adapted, through his own nature, to the law that “the strength of the pack is the wolf.” The film reinforces its connection to T5 and closes with messages of altruism, of moving forward together with equal worth in the ecosystem, and of strength, through the lines: “For it is the wolf that shall keep the order... and he that breaks it must die. Like the vine that binds the trunk of the tree, the law runs forward and the law runs back. The strength of the pack is the wolf, and the strength of the wolf is the pack.” (01:31:17).

Okja (Netflix, 2017)

Okja constructs the relationship and the understanding of value established between the human and the animal through both anthropocentric and ecocentric hypotheses. In the film, the destructive (T1) and the controlling, governing, dominant human (T2) are represented through the Mirando Corporation and its executives, Lucy and Nancy Mirando. Intervention into nature and into animals' particular domain of being is conveyed through the corporation's activities. Presented, on claims such as “this beautiful and special little creature was discovered on a farm in Chile as a miracle of nature” (00:02:24), as having come into being in nature by some miracle, the “super pigs” are in fact produced through human intervention and genetic mutation in an underground laboratory in New Jersey. Okja, like the others, has been produced in this laboratory and sent to farmers in order to be presented as though the result of an organic process. The corporation and its anthropocentric production policies construct the narrative that these little piglets will become the ancestors of a new species (00:03:31). However, because the genetic mutation is too dangerous, the Mirando Corporation resorts to a form of greenwashing, a green marketing move, presenting the entire process as natural, safe, and GMO-free. As is stated in the film itself, “this is one hundred percent fraud” (00:53:44). Millions of genetically modified pigs are already waiting in line at slaughterhouses (00:53:48). Moreover, by shipping these animals, produced every year, to twenty-six different countries, management turns them into objects of an industrially unethical, unjust competition.

The pigs' life cycles are entirely controlled by corporate decisions and an anthropocentric understanding. The Mirando Corporation refuses to regard animals as members of the ecosystem, following instead the Aristotelian legacy that advances the claim that animals exist to serve humans. Subjected to “horrific cruelties” in the laboratories where they are produced, the animals are reduced to nothing more than the status of “meat.” The unequal hierarchy of values established between the human and the animal is presented alongside a systematic critique of destruction. Nancy Mirando, for her part, attempts to legitimize her company's system by stating that consumers “eat whatever is cheap” without regard for the origin of the food they consume. She underscores that the real force sustaining the system of exploitation is the human being's uncontrolled consumption habits, in lines such as: “All food is fundamentally exploitation. Just a tomato- ripened with ethylene gas, transported by trucks.” (00:52:21) and “It's all edible, except for the screams.” (01:44:34). Accordingly, the cruel, destructive human (T1) and the controlling, governing, dominant human (T2) are frequently constructed together in the film.

In Okja, the mission of the ALF (Animal Liberation Front) aligns more closely with ecocentrism. The group defines itself as a community of “good people” who, for forty years, have rescued animals from slaughterhouses, zoos, and laboratories, broken open cages, and exposed those profiting from animal cruelty by inflicting financial damage on them (00:51:37). One of the Animal Liberation Front's (ALF's) rules is never to harm humans while carrying out these actions; that they act with the awareness that humans, too, are members of the ecosystem is an indication of their political consistency. The representation of the rescuing, rehabilitating, caring human (T3) is conveyed through this group. Through Mija and Okja's time together in the mountains- fishing, sleeping side by side- the representation of the human as capable of being an equal being (T5) is likewise set out.

Through all its anthropocentric and ecocentric representations, the film focuses on the harsh, conflict-ridden problems between a tyrannical, dominant/destructive (T1, T2) institutional structure that views nature as a commodity, and an egalitarian, harmonious human nature (T3, T5) that views nature as a life partner. The film's ending is striking in this respect as well. In rescuing Okja from within the industrial system, Mija is forced to purchase her, as a “living being,” through a trade for a golden pig. This is problematic in that it gives rise to the idea that even an ecocentric bond can only be established, and can only survive, under anthropocentric/capitalist rules. Ultimately, however, Mija and Okja's return to the beloved green mountains symbolizes the film's effort to preserve its ecocentric core. Ecocritically, Okja renders visible and exposes the destructive impact of anthropocentrism on nature, thereby advocating a deep ecological empathy.

Conclusion and Evaluation

In the sample films, the form of the relationship between the human and the animal is not constructed within a fixed, static, or unidirectional ethical form. On the contrary, this relationship is constructed as a dynamic field of struggle, one that continually shifts among mutually conflicting typologies such as empathy, domination, care, rescue, coexistence, companionship, and equality.

Particularly in the early-period examples of Environmental Media Association award-winners, the human is mostly positioned as the central, guiding intelligence- protector and rescuer- that determines the fate of nature and the animal. This positioning, however, produces a strong anthropocentric framework that keeps the animal's existence dependent, once again, on human intervention. In *Free Willy*, Willy's transformation into an object of the entertainment industry, and the calculation of his life through economic value, are a clear manifestation of an institutionalized anthropocentric logic that regards the human's right of ownership over the animal as natural and legitimate. Here, the animal can gain existence only as a being that manages to hold onto life once human mercy comes into play. This is not ethical equality but a softened form of control.

Similarly, although *Fly Away Home* constructs, at first glance, a pastoral narrative grounded in human-animal harmony, the manner in which this harmony is built harbors a serious hierarchical problem. Within the narrative, the geese- who would, in fact, be able to learn their migration routes absent human intervention- begin to be represented as “lucky” beings who have had no choice but to submit to the scope of human mercy. This representation blurs the visibility of the actual agent behind the existing ecological problem while pushing the animal into a passive and helpless position, one that can exist only within the domain of the human's conscience. Here, then, the practice of protection fails to go beyond being a suspended form of domination.

What is notable at this point is that human domination can be reproduced not only through physical violence or direct destruction but also through practices of care, rehabilitation, and rescue. The assumption that the human, simply by virtue of possessing reason, holds this kind of will to control, impose, and frame all other natural beings within the ecosystem is one of the most typical manifestations of institutionalized anthropocentric thought. This mode of thought devalues the animal's own life-knowledge, its capacity for orientation, and its existential autonomy, while constructing the human as the natural manager of the ecological order.

By contrast, a particular rupture is observed in *The Jungle Book* and *Okja*, both from the post-2015 period. As the climate crisis has rendered ecological destruction visible, the human being's historical domination over nature has begun to be questioned more openly; the narratives open up for discussion not only practices of protection and care but also the power relations that lie behind these practices. In this way, the human-animal relationship, moving away from protectionist anthropocentrism, has evolved toward a more complex and critical narrative field in which the ideas of interspecies ethical equality, coexistence, power relations, and deep ecological attachment are put to the test.

While *The Jungle Book* exposes the human being's dual nature, capable of being both destructive and part of the ecosystem, *Okja* carries this relationship of domination onto a far more systematic and institutional plane. Here, human domination is no longer individual but is transformed into a structural pattern operating through laboratories, corporations, production chains, biotechnological manipulation, and consumption regimes. The animal can now be reproduced not merely as something surveilled but as a commodity that is biologically designed, optimized, and made ready for mass consumption. This is significant in that it also shows that anthropocentric violence takes on more refined, invisible, and institutionalized forms under late capitalism. Descartes's legacy of regarding the animal as a soulless, instrumental automaton is here re-examined within the biopolitical apparatuses of late capitalism. Yet, in the same film, the bond that develops between Mija and Okja can also become a powerful, Spinozist defense of shared life, shared affections, and an equal right to exist.

Returning, in this light, to the research question: the human being's relationship with the animal in the films is, for the most part, positioned not on egalitarian ground but on an asymmetrical plane in which the human is the determining party. When assessed chronologically, however, it can be said that the dualist, conflictual, anthropocentric outlook within the narratives has begun to be examined more thoroughly and to loosen, and that the ecocentric, monist structure of thought has become increasingly visible. Even so, this transition cannot be said to have been completed, since the human typology within fictional narratives, just as in life, continues to remain the central subject that rescues, gives direction, makes the final decision, and determines the fate of nature.

In conclusion, ecocinema does not possess a field of representation that constructs the relationship between the human and the animal solely around the axis of friendship, loyalty, or protection. Ecocinema continues to be a powerful intellectual field that renders visible the ontological distance the human has established with nature, how this distance has been historically produced, and through which philosophical ruptures it has begun to dissolve. In this respect, the human–animal relationship, too, is not merely an ethical problem; it is a deep field of struggle with ontological, political, and ecological dimensions, one that compels a rethinking of the human being's place in nature. It is therefore essential, fundamentally in the name of climate action as well, to abandon as soon as possible traditional dualist perspectives such as human/animal and nature/culture, and to focus instead on “interspecies systems.” Nature's full settling, within cultural narratives, from the position of a pleasant but lifeless object into that of a living, respected subject likewise appears possible only once this system has been internalized and made operative.

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Çevre Etiğinde Politik Yaklaşımlar: Sinemada Sığ ve Derin Ekoloji Perspektifinden İnsan-Hayvan İlişkisinin Tipolojik Konumlanış Modeli

Giriş

Günümüzde Batı felsefesinin yerleşik kaynaklarıyla kurumsallaşan insanmerkezci kanonik alan; ekoeleştiri, derin ekoloji gibi güncel yaklaşımlar doğrultusunda yeniden değerlendirilmeye ve eleştirel biçimde tanımlanmaya başlamıştır. Çevre etiği ve ekolojik düşüncenin modern biçimlerinin anlaşılabilmesi için, insanmerkezci düşünce geleneğinin tarihsel izlerini takip etmek ve günümüzde neden eleştirildiğini anlamak bu noktada önemlidir. Çevrecilik ya da sığ ekoloji olarak tanımlanan yaklaşım; çevre etiği konusunda insanı esas alıp, tüm araştırma tekniğini ve literatür kapsamını coğrafya disiplini üzerinden kurgulamaktadır. Bu insanmerkezci etik aynalayışa göre; “insan” diğer tüm türlerden haklar ve değerler sistemi bakımından üstün konumdadır ve tür piramidinin en üst basamağındadır. “Sığ ekoloji anlayışı, insanın çiğneyebildiği karıncadan” daha değerli olmasını son derece doğal karşılamaktadır, çünkü insan türü diğer türlerden ayrıcalıklı olarak bir akla ve yönetim gücüne de sahiptir. Nitekim derin ekoloji ve sığ ekolojinin temel kavramları, dayanak noktaları, tamamen birbirinden ayrıldıkları esas noktalar; türler arası hiyerarşik yapı, etik değerlilik ve tahakküm sorunları etrafında insanın konumlanışı ile biçimlenmektedir.

Bu doğrultuda çalışma, insanmerkezçiliğin felsefi kökenlerini René Descartes, Francis Bacon ve modern düşüncenin doğaya yönelik tahakküm anlayışı üzerinden izlerken; buna karşı gelişen alternatif ontolojik ve etik yaklaşımları ise Baruch Spinoza, Arne Naess ve ekomerkezci düşünce çerçevesinde yeniden ele almaktadır. Böylece araştırma, iklim krizinin yalnızca çevresel değil aynı zamanda ontolojik ve etik bir kırılma yarattığı kabulünden hareketle, değişen iklim koşullarının düşünsel düzlemde nasıl yeni bakış açılarını zorunlu kıldığını ortaya koymayı da hedeflemektedir.

Nitekim değişen dünya değerleri ve iklim krizinin geri dönülemez bir noktaya doğru hızla ilerleyiş hâli ekoloji konusundaki yaklaşımları yeniden boyutlandığı gibi sinemada anlatı kurma eğilimlerini de potansiyel olarak yeniden düzenlemektedir. Çalışmada da insan faktörünün kötücül etkilerinin uluslararası müzakerelerde kabul edilmesiyle birlikte, sinema alanında ekosistemin diğer üyelerine yönelik kapsamlı, sistematik bir anlatı kurma eğiliminin var olup olmadığı araştırılmaktadır. Çalışmada insan-hayvan ilişkisinde insanın konumlanışında, insanmerkezçilikten ekomerkezçiliğe doğru bir geçişin söz konusu olup olmadığı konusuna odaklanılmaktadır. Bu kapsamda çalışma insanın, insan olmayan karşısındaki etik ve ontolojik konumunu çözümlemeyi amaçlamaktadır.

Sinemasal anlatıların hangi ontolojik ve etik çerçeveler üzerinden kurulduğunu değerlendirmek adına çalışma nitel bir araştırma olarak tasarlanmış, Environmental Media Association (EMA) [Amerikan Çevre Medya Ödülleri] tarafından onurlandırılan hayvan- insan ilişkisini konu edinen farklı dönemlere ait çevre temalı dört film üzerinden yapılandırılmıştır.

İnsanın, doğaya ve doğa varlıklarına karşı konumlanışı araştırma kapsamında geliştirilmiş olan beşli tipoloji üzerinden ortaya konulmuştur. Sığ ekolojiden derin ekolojiye, insanmerkezci yaklaşımdan ekomerkezci yaklaşıma kademeli olarak ilerleyen bu modele göre; “T1-Fail İnsan, T2-Egemen İnsan, T3- Korumacı İnsan, T4-Gözlemci/Refakatçi İnsan, T5- Eşit Varlık Olarak İnsan”dır. Örneklem alanı olarak belirlenen hayvan insan ilişkisine odaklanan; Free Willy (1993), Fly Away Home (1996), The Jungle Book (2016) ve Okja (2017) filmleri de bu beşli tipoloji kullanılarak ekoeleştirel olarak incelenmiştir. Çalışma kapsamında insanmerkezci çevre anlayışından derin ekolojiye ve ekomerkezci etiğe uzanan düşünsel gelişmelerin sinemadaki insanı konumlandırma biçimleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

İnsanmerkezçiliğin Ayak İzlerinden Derin Ekolojiye ve Ekomerkezçiliğe

İnsanmerkezci Sığ Ekolojinin Kaynakları

İnsan ile doğa arasındaki ilişkinin düşünsel tarihi, Batı felsefesinin kuruluşundan itibaren büyük ölçüde insanmerkezci bir epistemoloji üzerinden şekillenmiştir. Bu tarihsel çizgide doğa, çoğu zaman insanın hizmetine sunulmuş edilgen bir varlık alanı olarak yorumlanmış; insan ise akıl, bilinç ve ereksellik bakımından ontolojik olarak üstün bir konuma yerleştirilmiştir. Bu bakımdan doğayı tanıma, bilme, kontrol altına alma ve bayındır kılma çabasıyla doğaya yönelen doğa filozofları; “insanmerkezci” anlayışların yol haritasını çizmeye başlayan ilk fikir mimarlarıdır. Uzelli’ye (2017, s. 182) göre, “mitler doğayı anlamaktan ziyade toplumu belli kurallar çerçevesinde yönetmenin bir aracı olarak da işlev görür. Toplumsal kurallara uyumun bozulması ve otoriteye itaatsizlik durumunda, çeşitli doğa olayları Tanrıların kızgınlıklarını dışa vurduğu şeklinde yorumlanarak siyasal otoriteye itaat sağlanmaya çalışılır.”

“Felsefe adı verilen doğaya bakış tarzının Thales (MÖ. 640-550) ile başlatılması yaygındır.” (Tagman, 2019, s.309). Çünkü Thales mistisizmden ayırarak canlı kaynağını su olarak görmektedir. Bu nedenle Aristoteles’e göre de Thales; doğayı bilme ve araştırma çalışmalarında “her şeyin kaynağı su’dur, yeryüzü su üzerindedir, su yaşam için zorunludur” önermeleriyle “maddi dünyanın sonsuz bileşenlerini yalıtılabildiği için “belirli bir felsefenin kurucusu”dur (Tagman, 2019, s.309).

Presokratik (Sokrates öncesi) dönem olarak da tanımlanan bu dönemde doğa fikri, temel olarak Antik Yunancada doğa anlamına gelen “*physis*” kavramı üzerinden yorumlanmaktadır. Doğa (physis), Presokratiklerde canlı ve organik olarak gelişen bir bütün şeklinde yorumlanır. Presokratiklerin temel amacı doğaya egemen olmak değil, “şeylerin doğası üzerine bir araştırma” (historia peri phuseōs) yapmaktır (Röck, 2016, s. 12). Kozmik bir birlikteliğe ve her canlının bir ruha sahip olduğu görüşüne dayanan animist inanç sistemlerini yaygınlığı doğaya olan araştırmacı bakışı özetleyebilir. Bu dönemde Pythagoras gibi filozofların reenkarnasyon inancı nedeniyle, hayvan şiddetini doğru bulmadıkları konusunda da çeşitli aktarımlar söz konusudur (Simondon, 2019, ss. 26-30). Presokratik dönemdeki doğa fikri kendi kendine hayat bulan canlı bir varlıkken, akıllı bir tasarım tarafından biçimlendirilen ve matematiksel yasalarla işleyen düzenli bir yapıya doğru evrilmiştir. Yani physis kavramının evrimi; doğanın canlı bir organizma olarak görülmesinden, matematiksel ve tasarlanmış bir yapıya dönüşmesine kadar uzanan çetrefilli bir süreci kapsamaktadır.

Aristoteles kendisinden önce ortaya atılan maddenin canlı olduğu fikrini benimseyen hillozoist görüşleri destekler ancak doğa fikrindeki eşitlik ve birliktelik fikrini tümüyle takip etmez. “Her şey eksiksiz bir uyumla ve birbirini tamamlamak üzere yaratıldıysa, tüm hayvanlar da insanlar için yaratılmıştır” düşüncesini öne sürer (Ponting, 2007, s.126). Bu düşünce doğrultusunda doğa mutlak surette kendi başına, ontolojik değerlilik taşımaktan uzaklaşır. Çünkü insan yaşamını destekleyen araçsal bir sistemi var edebilir. Gilbert Simondon’a göre Aristoteles’in bu tasnifi daha ziyade biyolojiktir, canlılar dünyasına dair değerlilik bakımından derecelendirme niteliği taşımamaktadır (Simondon, 2019, s.36). Doğan Özlem (2013, s.15) ise bu tarz doğa bilimlerindeki gelişmelerin salt “bilmek için bilmek” arzusundan öte “hâkim olma, doğa güçlerini insani çıkar ve

yararlar uğruna denetim altına alıp, kullanma isteği ve iştihayla” şekillenmeye başladığını vurgulamaktadır. Bilimsel bilgi üretimindeki artış, bir yandan doğanın teolojik ve metafizik referanslardan bağımsız olarak açıklanmasına katkı sağlarken, diğer yandan medeniyetlerin insan merkezli çıkarları doğrultusunda doğayı kontrol edilebilir bir nesne olarak konumlandırmasına zemin hazırlamaktadır. Artık doğa fikri sadece bilme keşfetme arzusuyla değil, kontrol sağlama ve evreni sadece dünya mekânıyla sınırlandırmaktadır.

Nitekim insanmerkezci düşünsel hattın ikinci büyük fikir dalgası de erken dönem modern felsefede gerçekleşir. Francis Bacon’la birlikte doğa artık çözülmesi ve kontrol edilmesi gereken bir sırlar dünyası değil, mutlak egemenlik altına alınması gereken güç konumundadır. Bacon; doğaya egemen olmanın gereğinden bahsederken doğayı tanımanın, keşfetmenin onu yönetmenin bir önkoşulu olduğunu ileri sürer. Ona göre teknolojinin ufkuyla gelişen yeni toplum düzeninin disiplin yapısında, “iyi toplumu” kuracak ve doğaya hükmetmeyi sağlayacak yegâne araçlar akıl ve bilimdir (Kaya Keha, 2016, s. 120). Bacon’dan derin ekolojiye dek doğa konusundaki düşünsel yaklaşımlar insan aklını, doğanın düzenleyicisi ve efendisi olarak merkezileştirmiştir.

17. yüzyıl düşüncesinde insanmerkezci paradigmanın güç kazanmasında en etkili isimlerden biri de kuşkusuz René Descartes olmuştur. Katı kıtasal rasyonalizmin kurucu figürlerinden biri olarak Descartes, düşünme yetisini insan varoluşunun temel ayırt edici niteliği olarak tanımlamış ve insana ontolojik düzlemde diğer türlerden ayrıcalıklı, özel bir konum atfetmiştir. Bu bağlamda, Wallace ve Armbruster’e (2001, s.9) göre; “Descartes, insan dışında tüm varlıkları ‘akıl’ veya ‘ruh’ tan mahrum bırakarak Bacon’ın bilimsel deneyim yoluyla doğa üzerinde egemen olma projesine düşünsel anlamda destek vermektedir”. Sonuç olarak bu iki düşünürün görüşleri insan aklını yalnızca bilgi üretiminin ötesine taşır. Batı felsefesinde akıl sahibi olma vasfı insana sınırsız bir egemenlik alanı tahayyül etme ve bu alanı genişletme yetkisi tanımıştır. Bu yaklaşım insan-doğa ilişkisini hiyerarşik bir yapıya dönüştürerek insanmerkezci düşüncenin modern felsefedeki en güçlü dayanaklarından birini inşa etmiştir.

Descartes aydınlanma esasıyla bir düşünce pratiği geliştirmeyi önemseydiği için Tanrı fikrini tümüyle dışarda bırakır. 17 yüzyılın en önemli meselesi haline gelen “töz” ü “Dünyayı iki temel ve karşıt kategori üzerinden tanımlamayı içeren düalist bir alanda yorumlar. Başta zihin ve beden olmak üzere her şey birbirinin karşıtıyla var olabilir düşüncesi etrafında bir ekosistem okuması yapar. Madde ve zihin, ruh ve beden gibi dikotomiler üzerinden ilerleyen bu düalist yaklaşım Descartesçı Kartezyen felsefenin ana çatısıdır. Kartezyen felsefe insanı düşünen özne, doğayı ise mekanik işleyişe sahip edilgen bir nesne olarak konumlandırmaktadır. Akla sahip olan insan, doğa üzerinde tahakküm kurmanın meşru zemine de sahiptir.

Özetle sığ ekolojik çerçevede doğaya ilişkin görüşler; tüm hayvanların insanlar için yaratıldığı savını ortaya atan Aristoteles’in ardından, 17. yüzyılda Modern Batı Felsefesinin kurucusu kabul edilen Descartes’ın Kartezyen Felsefesiyle doğa-kültür dikotomisine dayanan insanmerkezci anlayışı pekiştirmiştir. Descartes hayvanları insan hizmetinde birer ‘makine’ olarak tanımlarken, düşünme yetisinden yoksun canlılar dünyasını “var olabilme” özelliğinden de mahrum kılmıştır. Hayvanların yalnızca basit otomatlar olarak nitelendirilmesi açıkça türcü ve indirgemeci söylemler dizgesinin kapsamlı örneklerinden biridir (Garrard, 2020, s. 47). Descartes, ekosistemin insan dışı canlılarını ‘akıl’ ve ‘ruh’ tan mahrum bırakan bu gibi görüşleri nedeniyle, insanmerkezçiliğin kurucusu kabul edilmektedir. Francis Bacon ise deneysel bilim ve tümevarım yöntemini geliştirir. Bacon, araçsallaştırılan akli salt insan faydasına olacak biçimde yüceltirken; tümevarım tekniğinin zirvesini “doğaya egemen olma” fikriyle özdeşleştirmiştir. Bu dönemde belirginleşen doğaya egemen olma anlayışı, Sanayi Devrimi’nin etkisiyle zamanla doğayı sömürmeye dayalı bir yaklaşıma evrilmiştir (Akarsu, 1994, s. 30).

Ancak burada ilginç olan Marksist düşünce içerisinde de doğaya karşı benzer eğilimlerin olmasıdır. Alanda Karl Marx’ın doğa fikrinin de kullanım değeri alanıyla ilişkilendirilebileceği

yönünde yorumlar söz konusudur. Mübadele değeri meta formunda toplumsal bir paylaşım alanı olarak kavranmaktadır (Smith, 2022). Marx, 18. ve 19. yüzyılın emek sömürüsüne dayalı üretim biçimlerine yönelik eleştirisini geliştirdiği *Das Kapital* adlı eserinin ilk cildinde ünlü meta çözümlemesini ortaya koymuştur. Bu çözümlemede kullanım değeri, metanın/maddenin insanlara ve insan topluluklarına sağladığı fayda ölçütü üzerinden tanımlanmakta; böylece değer, doğrudan sadece insani yarar ekseninde şekillenmektedir. Madde, diyalektik olarak atomdan moleküle, canlı hücreye, bitkiye, hayvana ve insana son olarak da topluma doğru bir ilerleme göstermektedir (Kayhan, 2017, s.319) Bu düşünceye göre medenileşme süreci, doğanın insan alanına ait olandan ayrıştırılmasıyla ilerleme gösterir. Burada belirleyici unsur insani fayda ve işe yararlılıktır. Ekosistem perspektifinden bakıldığında doğanın bütünsel yapısının yalnızca insani fayda ölçütü üzerinden değerlendirilmesi, doğanın içsel değerini görünmez kılan araçsal bir yaklaşımı beraberinde sürüklemiştir. Doğanın salt kullanım değerine indirgenmesi ve onun varoluşsal içkin değerinin göz ardı edilmesi tam olarak insanmerkezci bir yaklaşımın yansımasıdır. Bu anlayış, sanayi devrimi sonrası kapitalist ekonomik sistemlerde daha da belirginleşmiş; gelişim, büyüme, refah ve insani fayda kavramları ile modern topluluklarının çıkarlarına olacak şekilde düzenlenmiştir. “İnsanmerkezçiliğin el kitabı” ya da “sığ ekoloji” olarak tanımlanan bu çevreci literatürün karşısında ise ekomerkezci prensipleri öne çıkaran felsefi yaklaşımlar ve “derin ekoloji” konumlanmaktadır.

Felsefede Derin Ekolojinin ve Ekomerkezçiliğin Kuramsal Kaynakları

Kartezyen düalizmin insan ile doğa arasında açtığı ontolojik mesafeye karşı erken modern dönemde geliştirilen en güçlü alternatiflerden biri Baruch Spinoza’nın monist varlık anlayışıdır. Erken aydınlanma düşüncesinin en etkili filozoflarından biri olan Spinoza, varlığı “töz” kavramı etrafında temellendirmektedir. Ona göre töz, “var olmak için kendisinden başka hiçbir şeye ihtiyaç duymayan” varlıktır (Spinoza, 1955, s. 45). Bu tanım, varoluşu dışsal bir nedene bağlı olmayan mutlak ve kendi kendine yeten bir bütünlüğe işaret etmektedir. Spinoza’nın bütünsel yaklaşımı, Descartes’ın zihin ve madde arasında kurduğu düalist/ikili ontolojiden radikal biçimde ayrılmakta ve monist/ birciliği ilke edinmektedir. Monizm, varlığı tek bir töz ya da özsel bütünlük üzerinden açıklayan ontolojik bir yaklaşım olarak düalizmin ikili ayrımlarına ve plüralizmin çoklu töz anlayışına karşı bütüncül bir perspektif sunar. Böylece insan ile doğa arasındaki ontolojik süreklilik görünür hâle gelir.

Ancak bu bütünsellik fikri felsefe tarihinde Spinoza ile başlamamıştır. Presokratik düşüncedeki “physis” (doğa) kavramı da insanı dışlamayan bir oluş halini, değişimi ve ontolojik zeminde özü birleştiren canlı ve süreçsel bütünlüğü ifade etmekteydi. Ne var ki MÖ 5. yüzyıl civarlarında Eleatik ve Sofist düşüncesinin etkisiyle bu ontolojik birliktelik ve denklik inancı çözülmeye başlamıştır (Röck, 2016, s. 9). Süreç içerisinde doğa kavramı iki ayrı kutba ayrılmış, değişen ve kavranması güç maddi alan ile sabit, değişmez özü aynı anda ifade etmeye başlamıştır (Röck, 2016, s. 9). Varlığın canlı ve süreçsel karakteri giderek düalist bir ontolojiye evrilmiş, monist düşünce ve bütünsellik anlayışı terk edilmeye başlanmıştır. Nitekim Platon’ ya göre, bitkilerde bir canlılık itkisi vardır hayvanlarda da bir atılım yapma potansiyeli söz konusudur, ama her ikisi de insandan farklı olarak iradesiz canlılardır (Röck, 2016, ss.21-28). Bu değerlendirme açıkça ve kaçınılmaz olarak doğanın ve doğa canlılarının kendiliğindenliğini, içkin yaratıcı gücünü yok sayan ve ontolojik özerkliğini daraltan bir başka insanmerkezci yorumdur.

İşte Spinoza da tam bu noktada doğayı yeniden kendi kendini üreten, kendi kendini düzenleyen ve kendi içinde zorunlu bir bütünlük taşıyan mutlak bir töz olarak düşünerek bu tarihsel ayrışmaya güçlü bir itirazda bulunmuştur. Spinoza insan ile doğa arasındaki kopuşu reddeder; doğayı edilgen bir nesne olmaktan çıkarıp yaşayan ve etkin bir varlık olarak yeniden konumlandırır (de Jonge, 2016). Spinoza’nın *Deus sive Natura* [Tanrı ya da Doğa] ifadesi de Tanrı ve Doğa kavramlarını bu bağlamlar ile birbirine denk olarak konumlandırmaktadır. Bu nedenle düşünür bu iki kavramın birbirinin yerine de kullanılabileceğini belirtmiştir (Perez de Vega, 2019, ss.3-5).

Spinoza aslında Doğa- Tanrı fikriyle; Tanrı'nın dünyadan ayrı veya aşkın bir varlık olduğu fikrini de reddetmektedir. Geleneksel görüşlerin aksine, Tanrı'nın her şeyin içinde olduğu, içkin bir töz anlayışına sahip olduğunu savunmaktadır (Perez de Vega, 2019, s.3). Bu tanımlar, varoluşu dışsal bir nedene bağlı olmadan, mutlak bir bütünlük içinde kendi özü ile değerlendirebilme fikri açısından önemlidir. Yine Spinoza'nın monist yaklaşımına göre insan doğanın merkezi değil, onun bir parçasıdır. İnsan da tıpkı bir taş, yabancı ot veya herhangi bir hayvan gibi doğanın bir “modu” dur (Perez de Vega, 2019, s.4).

Dolayısıyla kartezyen düalizmin insan ile doğa arasında açtığı ontolojik mesafeye karşı güçlü ve öncül niteliğindeki ilk ekolojist itirazlar Spinoza'dan gelmiştir. Nitekim birçok ekoloji üzerine araştırma yapan düşünür Spinoza'nın monizminden ve etik anlayışından etkilendiklerini açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle Kuzey Avrupa toplumlarından sesini tüm dünyaya duyurmuş olan Arne Naess derin ekoloji (deep ecology) teorisinin temellerini oluştururken Spinoza'nın doğalcılığından etkilenmiştir. Naess, tüm teorik sistemindeki temel ilkeleri -en başta Spinoza'dan aldığı ilhamla yapılandırıldığını belirterek- kendisini Spinozist olarak tanımlamıştır (Perez de Vega, 2019, s.10).

Norveçli düşünür Naess bütünsel doğa anlayışına dayanan derin ekoloji yaklaşımını ilk kez 1972 yılında Bükreş'te *Üçüncü Dünyanın Geleceği Konferansı*'nda dile getirmiştir (Sessions, 1995, s. xii). Ona göre yerleşik insanmerkezci çevreci anlayış terk edilmesi gereken yanlış bir bilinçtir. Çevresel sorunlara yalnızca insanın sağlığı ve refahı açısından yaklaşılması ekosistemin bütününe göz ardı etmektir. Derin ekoloji ise bu bakışın ötesine geçerek doğanın kendi başına taşıdığı içsel değeri merkeze almaktadır. Naess modern çevreciliği sığ çevre felsefesi olarak değerlendirip kendi yaklaşımını derin ekoloji olarak tanımlamıştır. Derin sıfatının neden kullanıldığını anlamak, sığ ve derin ekolojinin taşıdığı kaygılar arasındaki tezatlığı görmek adına önemlidir” (Naess, 1995, s.71).

Derin ekolojinin düşünsel kökenleri sadece Spinoza'dan alınan ilhamla sınırlı değildir. Naess'in de işaret ettiği üzere, 1960'lı yıllarda çevresel yıkımı ön gören ve bu konuya eğilen çevreci hareketler de derin ekoloji yaklaşımının gelişiminde etkilidir. Bu bağlamda doğal yaşam hakları konusunda dikkat çeken çalışmalara imza atan Rachel Carson önemli bir başka figürdür. Naess'e göre, Carson'ın 1962 yılında yayımladığı *Silent Spring* [Sessiz Bahar] adlı eseri ve özellikle “*A Fable for Tomorrow*” [Yarının Masalı] bölümü modern çevreciliğin başlangıç metinlerinden biridir (Naess, 1995; Garrard, 2020, s. 13). Carson bu çalışmada insan müdahalesi sonucu bozulan ekolojik düzeni açıkça görünür kılmakta, ekolojik krizin yalnızca çevresel değil, aynı zamanda etik bir mesele olduğunu da ilk kez ortaya koymaktadır. Derin ekoloji hareketinin sistematik biçimde kurumsallaşması ise Naess'in 1973 yılında yayımladığı *The Shallow and the Deep: Long-Range Ecology Movement: A Summary* adlı makalesinden sonra gerçekleşmiştir. Bu çalışmada Naess, sığ ve derin ekoloji arasındaki ayrımı netleştirir. Sığ ekoloji çevresel sorunları insan yararı ekseninde ele alırken, derin ekoloji insan dışındaki yaşam formlarının da içsel değere sahip olduğunu savunmaktadır (Levesque, 2016, s. 512). Bu nedenle derin ekoloji, ekolojik sorunlara yalnızca pragmatik çözümler üretmek yerine, insan-doğa ilişkisini kökten yeniden düşünmeyi hedeflemektedir. Ayrıca 1984 yılında Naess ve George Sessions tarafından Kaliforniya çölünde gerçekleştirilen kamp sırasında, derin ekolojinin sekiz temel ilkesi belirler. Daha sonra *A Platform of the Deep Ecology Movement* başlığıyla yayımlanan bu ilkeler, yeryüzündeki insan ve insan olmayan yaşamın içsel değere sahip olduğu, biyolojik çeşitliliğin korunması gerektiği ve insan müdahalesinin sınırlandırılmasının zorunlu olduğu gibi temel kabulleri içermektedir. Daha sonra 1987 yılında yayımladığı *The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects* adlı çalışmada ise derin ekolojiyi anaakım çevrecilikten daha belirgin hatlarla ayırır. Ona göre derin ekoloji bir felsefe değil, bir harekettir. Bu nedenle sabit ve dogmatik bir sistemden ziyade, eklektik ve çoğulcu bir yapıya sahiptir (Naess, 1995, s. 71). Budizm, Taoizm, Hinduizm ve Amerikan yerlilerinin doğa anlayışları da bu hareketin manevi arka planını oluşturan önemli düşünsel kaynaklar arasında yer almaktadır (Jacob, 1994, ss. 479-480). Bu anlamda derin ekoloji hareketi akademik

anlamda bir felsefe ya da kurumsallaşmış bir din veya ideoloji değildir (Naess, 1995, s.71). Modern dünyanın doğaya yaklaşımındaki yanlış tutumlarına, üstünlük veya aşağılık gibi değerler sistemine, türler arası bir hiyerarşiyi takip etmenin kusurlu taraflarına, bilhassa doğanın insanı kendini gerçekleştirmekteki rolüne ilişkin çözümlemeler bütünüdür (Naess, 1989, s. 29).

Bu sekiz maddelik platform, bireylere doğa ile bütünleşme, doğayı ve doğa canlılarını koşulsuz biçimde kabul etme ve kendi ekolojik yönelimlerini belirleme noktasında rehberlik eden temel güç noktalarını kapsamaktadır. Derin Ekoloji platformunun aksiyomları, bireylerin deneyim ve eğilimleri doğrultusunda şekillenen, duygusal çekirdeği harekete geçiren ve ekolojik farkındalığı derinleştiren önermeler bütünü olarak değerlendirilmektedir (Levesque, 2016, s. 533). Bununla birlikte Naess, bu ilkelerin eksiksiz ya da değişmez olmadığını özellikle vurgulamaktadır. Ona göre, “birileri kesinlikle hissedecektir ki bunlar eksik ve hatta yanıltıcı olabilir. Neyin temel ve sıradan olduğunu belirlemek için bir çeşitlilik ölçütünün olması mutlak surette gerektirir” (Naess, 1995, s. 70). Dünyayı tek bir çerçeveden açıklayan felsefenin veya dinsel yapının kültürel olarak bir felaket olacağını, çeşitliliğin kültürel zenginlik açısından gerekli olduğunu belirtir (Zimmerman, 1994, s.27-29). Bu bağlamda Naess, ekolojik dönüşümü mümkün kılan bu aksiyomları nihai ilkeler olarak değil, bireyin kişisel eylemlerine yön verecek bir ön rehber olarak değerlendirmektedir. Esas olan ise bireyin kendi yaşam pratiği içinde *Self-Realization-Ecosophy T* [Kendini Gerçekleştirme-Ekosofi T] ilkelerini belirlemesi ve bunları genel bir davranış modeline dönüştürmesidir. “Toplulukları sürdürmek ve kapitalist yaşam tarzına karşı durmak ekosofinin esas içeriğidir” (Levesque, 2016, s. 512). Derin ekoloji hareketi, türlerin devamı ve özgül varlığının ancak birbiri ile uyumla mümkün olabileceği konusunda önemli bir bilinç kazanımı sağlamayı görev edinmiştir. Sığ ekoloji ve onun merkezi fikri insanmerkezcilik; bitki türlerinin, hayvan salgılarının tarım ve tıp alanında kullanımını yerinde ve doğru bulurken, derin ekoloji ve ekomerkezcilik bitkilerin ve hayvanların özü gereği değerli olduğunu ve korunması gerektiğini savunmaktadır (Tamkoç, 1994, s. 99). Bu bakımdan tarihsel insanmerkezci diyalektik üzerine yeni düşünme alanları açarak ekoloji ve ekosistem temelli yeni bir diyalektik ortamı tesis etmeyi hedeflemektedir. Derin ekoloji tüm canlılar adına önemli bir savunum alanıdır. Ekosistem sorunlarına çözüm önerileri üretir. Bu sorumluluk bilinciyle eleştiri sistemini sabit bir hat üzerine oturtmaz, sürekli yeni kazanımlar ve ihtiyaçlar dahilinde günceller. İnsana hizmet odağı olmadan, her canlıyı ekosferin devasa ağının birer parçası olarak yorumlayıp, kendi başına bir değer atfeder (Capra, 1995, s. 20).

Öte taraftan bu iki kutbun, sığ ve derin ekolojik görüşlerin bir noktada oydaşma olasılığı da alanda tartışılan bir konudur. Joel Kovel ve Martin W. Lewis gibi isimler, olası bir birleşme halinin ancak ilkesel olarak farklılıkların göz ardı edilmesi suretiyle mümkün olacağı için potansiyel sakıncalar doğuracağına dikkat çekmektedir. Lewis’e göre ekoloji adına farklı etik ve politik zeminlerde konumlanan karşıt kutupların ortaklaştırılması, ekosistemde hâlihazırda hüküm süren sorunlu yapının yalnızca restore edilerek daha güçlü ve daha sert biçimlerde yeniden üretilmesine yol açmaktadır (Ingram, 2010, s. 14). Çünkü bu birleşime karşı çıkan düşünürlerin de önemle vurguladığı üzere, başlangıçtan itibaren hatalı öncüllere dayanan ve insanmerkezci çözüm modelleri öneren anaakım çevreciliğin güçlendirilmesi, ekosistemin bütünsel ihtiyaçlarına karşılık verebilecek nitelikte değildir. Nitekim bozulmamış ya da yeniden onarılmış ekosistemlerin varlığı, ancak bireyler arası iş birliğini esas alan ve türler arası rekabeti dışlayan bütüncül bir doğa anlayışıyla mümkün olabilir (Lewis, 1992, s. 43). Bu anlamda ekolojik dönüşüm, mevcut yapıyı koruyarak yapılan yüzeysel iyileştirmelerle değil; köklü, reformist ve yapısal müdahalelerle gerçekleştirilebilir. David Harvey ise ekolojik yaklaşımlar arasında kurulacak olası uzlaşının dönüştürücü olma potansiyeline dikkat çekmektedir. Herbert Marcuse’nin “*baskıcı hoşgörü*” kavramından hareketle Harvey, radikal çevreci ideolojilerin anaakım çevrecilikle stratejik iş birlikleri geliştirmesinin çevresel restorasyon ve sosyal adalet açısından gerekli olduğunu belirtmektedir (Ingram, 2010, s. 14).

Öte taraftan bu iki kutbun, sığ ve derin ekolojik görüşlerin bir noktada oydaşma olasılığı da alanda tartışılan bir konudur. Joel Kovel ve Martin W. Lewis gibi isimler, olası bir birleşme halinin ancak ilkesel olarak farklılıkların göz ardı edilmesi suretiyle mümkün olacağı için potansiyel sakıncalar doğuracağına dikkat çekmektedir. Lewis'e göre ekoloji adına farklı etik ve politik zeminlerde konumlanan karşıt kutupların ortaklaştırılması, ekosistemde hâlihazırda hüküm süren sorunlu yapının yalnızca restore edilerek daha güçlü ve daha sert biçimlerde yeniden üretilmesine yol açmaktadır (Ingram, 2010, s. 14). Çünkü bu birleşime karşı çıkan düşünürlerin de önemle vurguladığı üzere, başlangıçtan itibaren hatalı öncüllere dayanan ve insanmerkezci çözüm modelleri öneren anaakım çevreciliğin güçlendirilmesi, ekosistemin bütünsel ihtiyaçlarına karşılık verebilecek nitelikte değildir. Nitekim bozulmamış ya da yeniden onarılmış ekosistemlerin varlığı, ancak bireyler arası iş birliğini esas alan ve türler arası rekabeti dışlayan bütüncül bir doğa anlayışıyla mümkün olabilir (Lewis, 1992, s. 43). Bu anlamda ekolojik dönüşüm, mevcut yapıyı koruyarak yapılan yüzeysel iyileştirmelerle değil; köklü, reformist ve yapısal müdahalelerle gerçekleşebilir. David Harvey ise ekolojik yaklaşımlar arasında kurulacak olası uzlaşının dönüştürücü olma potansiyeline dikkat çekmektedir. Herbert Marcuse'nin "baskıcı hoşgörü" kavramından hareketle Harvey, radikal çevreci ideolojilerin anaakım çevrecilikle stratejik iş birlikleri geliştirmesinin çevresel restorasyon ve sosyal adalet açısından gerekli olduğunu belirtmektedir (Ingram, 2010, s. 14).

Nitekim özellikle günümüzce hayvan çalışmaları konusunda yürütülen çatışmalı tartışmalar hızla gelişen bu alanı sarsmaya ve yeni düşünce sahalarının belirmesine olanak tanımaktadır. Bu alanda "insanın hükümranlılığını" meşru bir yönetim biçimi değil, doğa ve hayvan üzerindeki tarihsel bir zorbalık olarak sorgulayan ilk düşünürlerden biri Jeremy Bentham'dır. Bentham hayvanların etik statüsünü belirlerken akıl ya da dil yetisini değil, acı çekebilme kapasitesini merkeze almış; "Akıl yürütebiliyorlar mı?" ya da "Konuşabiliyorlar mı?" sorularının yerine "Acı çekebiliyorlar mı?" sorusunu merkeze alarak insanmerkezçiliğe güçlü bir itiraz geliştirmiştir (Singer, 2018, s. 310). Ancak Bentham'ın bu yaklaşımı, hayvanların araçsallaştırılmasını bütünüyle ortadan kaldıran köklü bir etik kırılma yaratamamış, daha çok insanmerkezci düşüncenin sınırlarını zorlayan erken bir müdahale olarak kalmıştır.

Hayvan çalışmalarının bir disiplin olarak kabul edilmesi 1970'lerdeki hayvan hakları hareketiyle olmuştur. Peter Singer 1975 yılında yayımladığı *Animal Liberation* (Hayvan Özgürleşmesi) adlı kitabı hala alanın kurucu metinlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Singer bu çalışmada türçülüğü (speciesism) "ırkçılık ve cinsiyetçilik gibi bir ayrımcılık biçimi olarak tanımlayarak" hayvanları ahlaki topluluğun eşit birer üyesi haline getirmiştir. Singer, daha önce Richard Ryder tarafından ortaya atılan neolojizmi ödünç alarak bu durumu "türçülük" terimiyle ifade etmiştir (Dinvar Pekşen, 2024, s.232). Ayrıca Singer, Jeremy Benthamcı "çıkarların eşit dikkate alınması" ilkesi benimseyerek, bireylerin ihtiyaçları, istekleri ve arzularının etik değerlendirme bakımından eşit ağırlıkta ele alınması gerektiğini savunmuştur (Singer, 2018). Bu anlayışa göre; hiçbir varlığın çıkarı, yalnızca ait olduğu tür nedeniyle bir diğerinin çıkarından daha değerli kabul edilemez.

"Hayvan tarihçisi Erica Fudge'ın gözlemlediği üzere günümüzde "insanların geçmişte hayvanlar tarafından nasıl inşa edildiğini ve sonrasında hayvanları nasıl inşa ettiğini" izleme çalışmaları yaygınlaşmaya başlamıştır" (MacGregor, 2021). Greg Garrard'a göre hayvanlar söz konusu olduğunda hem yazılı hem de görsel kültür ürünlerinde, birtakım hatalı temsil biçimleri söz konusudur. Buna göre; hayvanlar antropomorfizm (insansı biçimlerin hayvanlara aktarılması), zoomorfizm (hayvansı biçimlerin insana aktarılması), mekanomorfizm (hayvanın eksik olarak temsil edilmesi, indirgemecilik), alomorfizm (hayvana üstünlük yükleme) (Garrard, 2020, s. 207) yoluyla hatalı olarak temsil edilmektedir. Sinemada da edebiyat alanında olduğu gibi "kalıcı dönüşümler mitolojik zamanların düşünce yapısından izler taşıırken, geçici dönüşümler daha çok bir kurtuluş veya geçiciçözüm/çare adına yapılmaktadır" (Önal,2010, s.1276).

Hayvan çalışmaları konusunda dikkat çeken diğer önemli çalışmalar arasında Tom Regan'ın 1983 tarihli *The Case for Animal Rights* [Hayvan Hakları Davası] ve Harriet Ritvo'nun 1987 tarihli *The Animal Estate* [Hayvan Çiftliği] adlı eserleri önemli dayanaklar arasında sıralanabilir. Ayrıca Gilles Deleuze ve Félix Guattari'nin "hayvan-oluş" (*becoming-animal*) üzerine çalışmaları da disiplinin teorik altyapısını güçlendirmektedir. Elbette "iki bin beş yüzyıllık felsefe tarihindeki tüm hayvan çalışmalarına burada yer vermek güçtür." Ayrıca eserin ekoloji ve sığ ekoloji yaklaşımları arasında, "doğanın ve doğa canlılarının korunması dışında" ilkesel düzeyde güçlü bir uzlaşıdan söz etmek günümüzde mümkün görünmemektedir (Erbalaban Gürbüz, 2016, s.154). "Antik dönem, orta çağ, modernizm ve 20.yüzyıl süreçleri içerisinde nesneleşen hayvanın yıkımı düşünsel, varlıksal ve ifade olarak gerçekleşmektedir. Hayvan imgesi insanların uyguladıkları tüm bu tahakküme, nesneleştirmeye ve yersizleştirmeye rağmen bir şekilde varolmaya çalışmaktadır." (Günaydın & Akkol, 2025, s.1573). Bu sebeple ekosisteme ilişkin tartışmaların kapsamı hala çoğu zaman bu iki merkez yaklaşımın arasındaki düşünsel ayrımlar üzerinden ilerlemektedir. Presokratik dönemden günümüze gelinceye dek doğa ve doğa canlılarının ne'liğine atanan görüşler silsilesinde, insanın konumlanması ise her zaman odak tartışmaların konusudur.

Yöntem

Bu çalışma, ekosinemada insan-hayvan ilişkilerinin nasıl temsil edildiğini ve bu temsil biçimlerinin insanmerkezcilikten ekomerkezciliğe uzanan etik dönüşümünü incelemek amacıyla tasarlanmıştır. Araştırmanın temel sorusu, insan ve hayvan arasındaki ilişkinin sinematik anlatılarda nasıl inşa edildiği üzerine kuruludur. Bu bağlamda çalışma, insanın hayvan karşısındaki etik ve ontolojik konumunu çözümlemeyi amaçlamaktadır. Çalışma ekosinemada insan-hayvan uyumunun yalnızca tematik bir unsur olmadığı; aynı zamanda etik, ontolojik ve politik bir dönüşüm alanı olarak işlediğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırma Problemi ve Soruları

Çalışmanın ana problemi: "ekosinema örneği filmlerde insanın etik konumu nedir?" olarak belirlenmiş bu ana problem üzerinden şu araştırma sorularına cevap aranmıştır.

- 1- Tarihsel olarak insanmerkezciliğin ve ekomerkezciliğin felsefi alandaki düşünsel karşılığı nedir? Ekosinemayı nasıl çerçevelemektedir?
- 2- Environmental Media Association (EMA) tarafından ödüllendirilen, farklı dönemlere ait insan- hayvan ilişkisini konu alan sinema anlatıları; insanmerkezci çevrecilik ile ekomerkezci etik arasında nasıl bir temsil stratejisi benimsemektedir
- 3- İnsan ve hayvan arasındaki uyum, insanın statüsel değeri örnek anlatılarda nasıl, hangi etik merkez üzerinden inşa edilmektedir?
- 4- İklim müzakerelerinin başladığı 90'lı yıllardan, protokollerin görece gelişim gösterdiği 2010'lı yılların sonuna sinema anlatılarında anlamlı, etiksel bir dönüşümün varlığından söz edilebilir mi?

Örneklem Evreni ve Sınırlılıklar

Araştırmanın örneklemine, insan-hayvan ilişkisini anlatısının merkezine taşıyan ve 1991 yılından bu yana çevresel duyarlılıkları nedeniyle Çevresel Medya Derneği (Environmental Media Association-EMA) tarafından ödüllendirilen dört film oluşturmaktadır. Örneklemenin bu ölçüt doğrultusunda belirlenmesi, çevresel duyarlılığı kurumsal düzeyde tescil edilmiş yapımlar üzerinden insan-hayvan ilişkisinin nasıl temsil edildiğine dair anlamlı veriler sunma potansiyelidir. Dolayısıyla örneklem seçiminde; yapımların EMA tarafından çevresel duyarlılıkları nedeniyle ödüllendirilmiş olmaları ve insan-hayvan etkileşiminin anlatının merkezinde yer alması, çevresel özellikle hayvan etiğine dair politik yaklaşımların filmlerde görünür olması temel ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu

ölçütler, kurumsal olarak tanınmış, ödüllendirilmiş anlatılarda dahi örtük biçimde kurgulanan insan merkezine dair geniş, analitik bir gözlem alanı sunmaktadır. Bu doğrultuda amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen *Free Willy* (1993), *Fly Away Home* (1996), *The Jungle Book* (2016) ve *Okja* (2017) filmleri, 1993-2017 yılları arasındaki yaklaşık yirmi beş yıllık dönemde insan-hayvan ilişkisinin etik dönüşümünü ve bu dönüşümün sinemadaki temsillerini incelemeye olanak sağlamaktadır.

Veri Toplama Modeli ve Tekniği

Araştırmanın analitik çerçevesi, çalışma kapsamında geliştirilmiş olan “*İnsanın Ekoeleştirel Etik Konumunun Tipolojisi*” başlığı etrafında yapılandırılan model ile izlenmiştir. Geliştirilen bu tipoloji modellemesinde, insanın doğa ve hayvan karşısındaki konumu tarihsel ve felsefi çevre etiği perspektifinden dereceli bir yapı ile sınıflandırılmıştır. Model, insanın ekolojik anlatılardaki temsili beş temel kategori üzerinden çözümleme esasına dayanmaktadır.

Tablo 1. İnsanın Ekoeleştirel Etik Konumunun Tipolojisi

Tipoloji	İnsan Konumu	Tanımı	Merkezi Felsefi Hat
T1	Fail İnsan/ Zorba	Ekolojik yıkımın doğrudan üreticisi; sömüren, tahrip eden, araçsallaştıran	Güçlü insanmerkezcilik
T2	Egemen İnsan	Doğa ve hayvan üzerinde kontrol, yönetim ve tahakküm kuran	İnsanmerkezcilik
T3	Koruyucu İnsan	Kurtaran, rehabilite eden, bakım veren; ancak hâlâ üstün konumda.	Sığ ekoloji /Geçiş alanı
T4	Gözlemci/Refakatçi İnsan	Tanıklık eden, öğrenen, birlikte var olan, müdahalesi var ancak gerektiğinde ve sınırlı	İlişkisel Ekoloji Ekoloji
T5	Eşit Varlık Olarak İnsan	Ekosistemin ayrıcalıksız bir üyesi; türler arası etik eşitlik içinde konumlanan	Derin Ekoloji / Ekomerkezcilik

Bu modele göre; T1- Fail İnsan, T2- Egemen İnsan, T3-Koruyucu İnsan, T4-Gözlemci/Refakatçi İnsan, T5- Eşit Varlık Olarak İnsandır. Ayrıca bu tipoloji, insan-hayvan ilişkisinin çevresel anlatılar içerisindeki dönüşümünü sırasıyla “yıkım- tahakküm- koruma- refakat-eşitlik” ekseninde değerlendirmeyi de amaçlamaktadır. Aynı zamanda model, çevre etiğindeki sığ ekoloji anlayışından derin ekoloji ve insanmerkezcilikten ekomerkezci perspektiflere uzanan düşünsel dinamik geçişleri, etik farklılıkları analiz etmeye de olanak sağlamaktadır. Bu kapsamda etik konumlanma tipolojisi üzerinden insanın doğa ve hayvan üzerindeki egemenliğini kurgulama biçimlerinin sistematik olarak saptanabilir olacağı umulmaktadır.

Modelde “Fail/zorba insan (T1), tahakküm kuran insan (T2), sığ ekolojiyi ve insanmerkezci alanı ifade ederken; “koruyucu (T3) ve gözlemci” insan (T4) daha çok ilişkisel/ toplumsal ekolojik alanı nitelemektedir. “Eşit değerlilikte varlık olarak” insan (T5) ise derin ekoloji ve ekomerkezcilik ile doğrudan ilişki kurmaktadır.

Analiz sürecinde filmlerin; anlatı düzeyindeki insan-hayvan etkileşimleri, çatışma biçimleri, kurtarma pratikleri, bakım ilişkileri, ortak yaşam alanları ve türler arası etik temsiller bağlamında

sahne ve diyalog düzeyinde incelenmiş, geliştirilen özgün modele göre filmlerin ekolojik etik merkezleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Free Willy (Özgür Willy) 1993

Free Willy, (Özgür Willy) filmi bir eğlence parkına hapsedilen Willy adındaki bir balina (orkas) ile sokaklarda yaşayan ve annesi tarafından terk edilmiş Jesse adında 12 yaşındaki bir çocuğun türler arası dostluk ilişkisini konu edinmektedir. Jesse, eğlence parkında yaptığı bir taşkınlık sonucu ceza olarak temizlik yaparken Willy ile tanışır. Diğer insanlara son derece hırçın davranan Willy ile Jesse arasında kısa sürede özel bir bağ kurulur. Jesse, dostuna çeşitli numaralar öğreterek aralarındaki türler arası derin bir iletişimi güçlendirir. Ancak parkın sahibi Dial, Willy'nin gösteri yapıp para kazandırmadığını fark edince, sigorta parası almak amacıyla-balinanın “ölüsünün canlısından daha çok para kazandırabileceğini” düşünerek- Willy'yi öldürmeyi planlar. Willy'nin havuzunda da huzursuz edildiğini fark eden Jesse ise park çalışanlarının yardımıyla balınayı bir kamyonla okyanusa taşımak üzere riskleri olan bir operasyon başlatır. Filmin finalinde, Dial ve adamları balınanın okyanusa çıkışını ağlarla engellemeye çalışırken Jesse, Willy'ye seslenerek ona cesaret aşılar. Willy, dev bir sıçrayışla kaya setinin üzerinden atlayarak okyanustaki annesine ve özgürlüğüne doğru ilerler. Film, ekoeleştirel açıdan insanmerkezci anlayışla hayvanın metalaştırılmasını eleştirirken, insan ve hayvan arasında kurulan etik eşitlik ilişkisine dair de çeşitli temsiller sunar.

Free Willy insan ve hayvan arasındaki ilişkiyi beşli tipoloji çerçevesinde çatışmacı bir düzlemle işlemektedir. Park sahibi Dial ve Wade karakterleri üzerinden Fail İnsan / Zorba (T1) ve Egemen İnsan (T2) temsilleri eleştirel olarak aktarılmaktadır. Dial karakteri Willy'yi acı çeken, duyguları olan canlı bir varlıktan öte, Descartçı bir zihniyetle, duyguları ve bilinci olmayan, insana hizmet etmek için var olan bir tür otomat birer “para makinesi” olarak görmektedir. Willy üzerinden milyonlar kazanma planları yapar. “Ölüsünün dirisinden fazla para kazandıracağını” düşündüğü anda da onu öldürme eylemine geçer (00:38:29). Willy'nin devasa cüssesine rağmen dar bir yunus havuzuna hapsedilmesi ve kendisinden şovlar yapması beklentisi tam olarak insanmerkezci anlayışın tezahürüdür. Yine Dial'ın balınayı kendi “malı” olarak tanımlaması hayvan üzerindeki mutlak egemenlik ve mülkiyet anlayışının (T2) eleştirel bir dışavurumudur (00:46:57).

Filmin insanmerkezci hattı, Aquatic Tiyatrosu ve onun sahipleri üzerinden temsil edilen endüstriyel kapitalizmdir. Bu hatta Willy, sadece insanlara “eğlence” ve “para” sağladığı sürece değerlidir. Hayvanın fiziksel sağlığı, yüzgeç bükülmesi veya psikolojik durumu, gösteriler de panikleme hiç önemsizdir. Önemli olan şovun devam etmesi ve para akışının sürmesidir. Bu hat, doğayı insanın emrinde bir hammadde olarak konumlandırmaktadır. Bu temsiller üzerinden insan türünün kendi hazları, eğlencesi ya da saadeti uğruna ekosistemin refahını hiç düşünmeden, bencilce eyleme geçmesi, korkunç müdahaleleri, bozguncu ve istilacı tavrı eleştirilmektedir. (T1-T2)

Filmin ekomerkezci hattını ise, Jesse'nin Willy ile kurduğu empati ve özgürleşme süreci inşa etmektedir. Ekomerkezci yaklaşım, balınanın da insanlar ile eşit değerlilikte olduğunu, eşit değer görmesi gerekliliğini ve yaşam hakkı olduğunu savunur. Dolayısıyla Jesse'nin, Willy'ye komut vermek yerine onun oyun arkadaşı olmaya çalışması, davranışlarını çözme gayreti bir hiyerarşi reddi olarak okunabilir. Nitekim filmin sonunda Willy'nin o dev sıçrayışı yaparak özgürlüğüne doğru yüzme cesareti de bir insanın “Haydi Willy. Yapabileceğini biliyorum. Bu duvardan atlayabileceğini biliyorum. Sana güveniyorum. Yapabilirsin. Özgür olabilirsin. Haydi.” (1:42:53) komutu bir diktatör değil, iki dostun birbirine duyduğu güven ve sevgi bağıyla ilişkilendirilmeye uygundur. Ancak burada yine de insan kurtaran, bakım veren, iyileştiren konumdadır (T3).

Fly Away Home (Eve Uçuş) 1996

Film, annesini Yeni Zelanda’da bir trafik kazasında kaybeden 13 yaşındaki Amy’nin, dokuz yıldır görmediği ve Kanada’da yaşayan mucit babası Thomas ile Ontario’ya taşınmasıyla başlar. Amy, babasının dağınık ve alışılmadık ev yaşamına uyum sağlamaya çalışırken derin bir yalnızlık hissetmektedir. Evinin yakınındaki bataklık alanda yer alan ağaçlar ise müteahhitler tarafından inşaat yapmak amacıyla yasa dışı bir şekilde tahrip edilmektedir. Bu yıkım sırasında yaban kazlarının yuvaları da yok sayılmaktadır. Amy, bataklıkta terk edilmiş halde bulduğu kaz yumurtalarını kurtararak onları gizlice evine alır. Kazlar zamanla Amy’yi kendi anneleri olarak benimser. Ancak göç yollarını bilmeyen yaban kazlarının, mevsim koşullarına ve kent yaşamına uyum sağlamaları bir hayli zordur. Yetkililer tarafından yasa gereği kanatları kesilmek istenmektedirler. Amy ve mucit babası, hafif uçaklar tasarlayarak kazlara liderlik eder ve onları Kanada’dan Kuzey Carolina’daki kuş barınağına uçururlar. Babasının yolda yaralanmasıyla Amy tek başına kazları barınağa ulaştırmayı başarır. Alanın kuş barınağı olarak kalmasını sağlar. Filmin sonunda, ertesini bahar geldiğinde, 16 kazın tamamının Amy’nin Kanada’daki evine kendi göç yollarını bularak geri döndüğü anlatılır.

Filmin başında müteahhitler inşaat yapmak amacıyla bataklıktaki ağaçları devirerek ve makinelerle alanı kurutarak çevreyi talan ederek, tahakküm kurarak insanmerkezciliğin temsili sunar (T1). İnşaat projesi geliştirilen bölge, kuşların yuva yaptıkları son yerlerdendir (00:32:56). Kendi medeniyeti ve faydası için “zorba”, “talan eden” konumundaki insan yaban kazlarının yuvalarını ve bazı kuş türlerini hiçbir etik gözetimenden doğrudan yok etmiştir. Amy tarafından kurtarıldığı fark edilen yaban kazları ise, 9314 sayılı yasa gereği “Bütün evcil kazlar uçamaz hâle getirilmek zorundadır. Hareketsizleştirme” diye bilinir (00:35:41) savunmasıyla kanatları kesilmek istenir. “Kazların İngiltere krallığına ait olduğunu savunularak” güya “Kazın ve halkın iyiliği için”. (00:36:06) yapılacak olan bu vahşi işlem Thomas ve Amy tarafından engellenir. Bu noktada Thomas’ın ve Amy’nin tipolojisi kurtaran, bakım veren (T3) insan ile ilişkilendirilmeye uygun zeminedir. Keza aynı şekilde Thomas, kazları avcılardan ve yasal tahakkümden kurtarmak için onlara uçakla yol gösterme fikrini geliştirdiğinde, kızı Amy’ye “Onların lideri olacaksın. Sert olmalısın, yumuşayamayız” (01:09:59) şeklinde “lider rehber” görevi vermektedir. Amy ise kazları bir “proje” veya “evcil hayvan” olarak değil, ailesinin bir parçası olarak görmektedir. Babası Thomas, filmin sonunda Amy’nin bu gücünün kazlarda, gökyüzünde ve her yerde olduğunu belirterek insan ile doğa arasındaki ruhsal sınırı kaldırır.

Bu durum ekoeleştirel olarak doğanın önünde yürüyen insan tipolojisine gönderme yaparken üstün insan hiyerarşisini de dışlamamaktadır. Kazların insan yapımı bir uçağı takip etmek zorunda kalması, başka bir yerden insanın araçsal aklının yüceltilmesidir. Bu tipolojinin en belirgin örneği; göç yollarını ve çevreyi anne babalarını izleyerek öğrenen kazların göç yollarını bilmedikleri için insanın aklına muhtaç mertebeye düşürülmesi ile kurgulanır. Thomas kazların atalarından öğrendiği rotayı insan müdahalesi olmadan takip edemediklerini fark ettiğinde, bu doğal süreci anlamaya ve ona uygun bir refakat planı geliştirmeye çalışır. Ancak ekoeleştirel teoride hiyerarşik korumacılık da türler arası eşitlik anlamına gelmemektedir. Asıl ihtiyaç, insanın kontrolsüz müdahale ile gelişen, doğal olmayan bu destek mekanizmasının hiç tesis edilmemesidir.

Nitekim filmin sonunda kazlar, kış boyu güneyde kaldıktan sonra ertesini bahar tek başlarına ve hiçbir insan liderliği olmadan Amy’nin evine geri dönerler. Bu, insanın doğaya sadece geçici bir destek verdiği ve nihayetinde doğanın kendi bağımsızlığını kazandığı, türlerin eşitlendiği bir sonu temsil etmektedir.

Film, müteahhitlerin, memurların hatta İngiliz Krallığının yasalar yoluyla işgal eden, tahakküm kuran, yöneten (T1) insan merkezci temsili ile başlar. Amy ve babasının koruyucu (T3) ve refakat eden (T4) müdahale etmek zorunda kalan tipolojisi ile devam eder. Ancak film etik bir eşiği

aşarak- kazların özgürleşip kendi yollarını bulmasıyla- eşit ekosistem üyeliği tipolojisi (T5) ile sona erer.

The Jungle Book (Orman Kitabı) 2016

The Jungle Book [Orman Kitabı] filminde insanın doğadaki konumu iki uçlu olarak birden fazla hipotezle ele alınabilmektedir. Filmin ana karakteri Mowgli, ormanda kurtlar tarafından büyütülmüş bir “insan yavrusu” dur. Mowgli kendisini ormandaki sürünün bir üyesi, kurtları ailesi ve ormanı evi olarak görmektedir. Mowgli’nin orman kanunlarına uyum sağlamaya çalışması ve ekosistemin bir parçası olarak yaşama arzusu, insanı doğanın ayrılmaz bir parçası olarak konumlandırma biçimidir. Nitekim filmde geçen “Gidip biraz fare kovalayalım! Bu orman kanunudur, gökyüzü kadar eski ve güvenilir.” (00:04:23) söylemleri de Mowgli karakterinin ekosistemin bir üyesi olarak ormana adapte olduğunu gösteren güçlü bir ekomerkezci- T5 bağlantıdır.

Öte taraftan filmde “kontrol eden, yöneten- T2” insanmerkezci konumlandırma da söz konusudur. Bu temsil özellikle hayvan karakterlerin insana bakış açısında belirgindir. Kaplan Shere Khan, insan yavrusu Mowgli’nin elbet büyüyeceğini ve diğer insanlar gibi kendi düzenlerini bozacağını, kısa sürede doğaya hükmetmeye, onları köleleştirmeye çalışacağını savunarak, orman alanına insanın girmesinin hata olacağını belirtir. Bırak da insan yavrusunun da insan olacağını sana hatırlatayım ve insan yasaktır!” (00:10:27). “Buraya gelerek tehditler savurmak istemediğine eminim”, “Yetişkin bir insanın neler yapabileceğini yüzüm sana hatırlatmıyor mu? (00:11:04) sözleri insan- hayvan arası hiyerarşinin her an bozulabileceğini temsil eder.

Kral Louie ise insanın elindeki “kızıl çiçek” (ateş) gücüne sahip olarak ormanı yönetmek ve besin zincirinin en tepesine çıkmak istemektedir. “Ne yapacağıma dair tüyo ver bana, insanların kızıl çiçeğinin gücünü ver bana, ki ben de olayım, senin gibi olmak istiyorum. Senin gibi yürümek istiyorum, senin gibi konuşmak da istiyorum.” (01:06:34,104). Kral Louie ve Mowgli’nin arasında geçen bu diyalogda Mowgli yapamayacağını söyleyerek direnmektedir. Hayvan olan kral Louie ise tıpkı insanlar gibi ormanı sonsuza dek yönetmek, ormandaki tek irade olmak konusunda diretir ve baskı kurar. Bu noktada insanlara mahsus olan; fethetme, ele geçirme, yönetme arzusu antropomorfist -insansı biçimlerin hayvanlara aktarılması- yöntemiyle hayvanata yüklenmektedir. Dolayısıyla *The Jungle Book* filminde insanlıkla özdeşleştirilen ateş, “sıcaklık ve ışık getiren ancak dokunduğu her şeyi yok eden” etkili bir güç olarak tanımlanırken, Shere Khan’ın yüzündeki yanık izleri, insanın doğaya verdiği zararın ve yıkıcılığının somut bir kanıtı olarak hatırlatılır. Bu noktada film yıkımın nedeni olarak T1-fail insana da göndermede bulunmaktadır.

The Jungle Book filminde Mowgli karakteri üzerinden insanın hem yönetici (T2) hem de yıkımın nedeni- (T1) olabilen doğası hatırlatılır. Ancak filmin başlangıcı ve sonu insanın ekosistemin eşit bir üyesi olduğu (T5) vurgusu ile ekomerkezci bir zeminle sonlanır. Mowgli, insan olarak yeteneklerini kabul edip, keşfeder ancak ormanın eşit değerlilikte parçası olarak kalmayı gerçek uyumu yakalamayı da başarır. Mowgli alet kullanabilme ve strateji kurma gibi insan numaralarını kullanarak, Shere Khan’ı alt eder ancak insan medeniyet alanına gitmek yerine ormanda, dostlarıyla kalmayı seçer. Kurt sürüsüyle birlikte koşarken ve ağaçlara tırmanırken, “Sürünün gücü kurttur” yasasına kendi doğasıyla uyum sağlamıştır. Film T5 ile bağlantıyı güçlendirerek “Kurttur başarılı olmasını sağlayan... çiğnediğinde de ölecek olan. Ağaç gövdesini saran sarmaşık gibi. Kanun da her yeri sarar. Sürünün gücü kurttur, Kurdun gücü de sürü.” (01:31:17) söylemleriyle diğerkamlık, ekosistemde birlikte eşit değerlilikle yol alma, güçlü olma mesajları sonlanır.

Okja (Netflix) 2017

Okja filmi insan ve hayvan arası kurulan ilişkiyi ve değerler anlayışını hem insanmerkezci hem de ekomerkezci hipotezler üzerinden inşa etmektedir. Filmde fail (T1) ve kontrol eden, yöneten, egemen insan (T2); Mirando Şirketi ve yöneticileri Lucy ve Nancy Mirando üzerinden temsil

edilmektedir. Doğaya ve hayvanların özgül varlık alanına müdahale Mirando şirketinin faaliyetleri üzerinden aktarılmaktadır. “Bu güzel ve özel minik yaratık Şili’de bir çiftlikte mucize eseri olarak keşfedildi” (00:02:24) iddialarıyla doğada mucizevi bir şekilde var olduğu öne sürülen “süper domuzlar” aslında New Jersey’de bir yeraltı laboratuvarında genetik mutasyona insan müdahalesi ile üretilmektedir. Okja tıpkı diğerleri gibi bu laboratuvarında üretilmiş ve organik bir süreç gibi gösterilmek adına çiftçilere gönderilmiştir. Şirket ve insanmerkezci üretim politikaları bu minik domuzcukların yeni bir türün ataları olacağı konusunda kurgulanmaktadır (00:03:31). Ancak genetik mutasyon fazla tehlikeli olduğu için, Mirando şirketi bir tür greenwashing, yeşil pazarlama hamlesine başvurarak tüm süreci doğal, güvenli ve GDO’suz gibi göstermektedir. Filmde de yer aldığı gibi “bu yüzde yüz dolandırıcılıktır” (00:53:44). Genetiği değiştirilmiş milyonlarca domuz çoktan mezbahalarda sıra beklemektedir (00:53:48). Ayrıca yönetim her yıl ürettiği bu hayvanları, 26 farklı ülkeye göndererek, endüstriyel etik dışı, haksız bir yarışmanın nesnesi haline dönüştürmektedir. Domuzların yaşam döngüleri tamamen kurumsal kararlarla, insanmerkezci bir anlayışla kontrol altına alınmıştır.

Mirando şirketi, hayvanları ekosistemin bir üyesi olarak görmeyi reddeder. Hayvanların insanlara hizmet için var olduğu savını öne süren Aristocu mirası takip etmektedir. Laboratuvarlarda üretilen hayvanlara “korkunç zulümler” yapılarak, hayvanlar yalnızca “et” statüsüne indirgenir. İnsan- hayvan arası eşitsiz kurulan değerler hiyerarşisi, sistemli bir yıkım eleştirisiyle birlikte sunulur. Nancy Mirando ise tüketicilerin, tükettikleri besinlerin kökenine bakmaksızın “ucuz olan her şeyi yediklerini” belirterek, kendi sistemlerini meşrulaştırma çalışır. Sömürü düzenini besleyen asıl gücün insanın kontrolsüz tüketim alışkanlıkları olduğunu: “Bütün gıdalar esasında sömürüdür. Sadece domates. Etilen gazıyla olgunlaştırılmış. Kamyonlarla taşınmış.” (00:52:21). “Hepsi yenebilir. Çılgınlık dışında.” (01:44:34) söylemleri ile vurgular. Dolayısıyla zulmeden fail insan (T1) ile kontrol eden, yöneten, egemen insan (T2) zaman filmde çoğu zaman birlikte kurgulanmaktadır.

Okja’da HKC’nin misyonu daha çok ekomerkezcilikle uyumludur. Grup kendisini 40 yıldır; hayvanları mezbahalardan, hayvanat bahçelerinden ve laboratuvarlardan kurtaran, kafesleri kıran, hayvanlara zulmederek kâr sağlayanlara maddi zararlar vererek onları ifşalayan “iyi insanlar” topluluğu olarak tanımlamaktadır. (00:51:37) Hayvanları Kurtarma Cephesi’nin (HKC) kurallarından biri bu eylemleri yaparken insanlara asla zarar vermemektir. İnsanların da ekosistemin bir üyesi olduğu bilinciyle hareket etmeleri onların politik tutarlılıklarının bir göstergesidir. Kurtaran, rehabilite eden, sahip çıkan insan (T3) temsili bu grup üzerinden aktarılır. Mija ve Okja’nın dağlardaki birliktelikleri; balık avlamaları, uyumaları üzerinden de insanın eşit varlık olabilen (T5) temsili ortaya konulmaktadır.

Film tüm insanmerkezci ve ekomerkezci temsiller üzerinden; insanı doğayı meta olarak gören zorba egemen/yıkıcı (T1, T2) bir kurumsal yapı ile doğayı bir yaşam ortağı olarak gören eşitlikçi, uyumlu insan (T3, H5) doğası arasındaki sert çatışmalı sorunlara odaklanmaktadır. Filmin sonu da bu açıdan çarpıcıdır. Mija, Okja’yı endüstriyel sistemin içinden kurtarıırken onu bir “canlı” olarak altın domuz takasıyla satın almak zorunda kalır. Bu durum, ekomerkezci bir bağın bile ancak insanmerkezci/kapitalist kurallar ile tesis edilebileceği, hayata kalabileceği fikrini doğurması bakımından sakıncalıdır. Ancak nihayetinde Mija ve Okja’nın çok sevdikleri yeşil dağlara geri dönmesi, filmin ekomerkezci özünü koruma çabasını simgelemektedir. Ekoeleştirel olarak Okja, insanmerkezçiliğin doğa üzerindeki yıkıcı etkisini görünür kılıp, ifşa ederek derin ekolojik bir empatiyi savunmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Örneklem filmlerde insan ve hayvan arasındaki ilişki formu sabit, durağan ya da tek yönlü bir etik form içerisinde inşa edilmemektedir. Aksine bu ilişki; empati, tahakküm, bakım, kurtarma, birlikte yaşam, refakat ve eşitlik gibi birbiriyle çatışmalı tipolojiler arasında sürekli yer değiştiren dinamik bir mücadele alanı olarak inşa edilmektedir. Özellikle Environmental Media Association

ödüllerinin ilk dönem örneklerinde insan, çoğunlukla doğanın ve hayvanın kaderini belirleyen merkezî akıl koruyucu ve kurtarıcı olarak konumlandırılmaktadır. Ancak bu konumlanış, hayvanın varlığını yine insan müdahalesine bağımlı kılan güçlü bir insanmerkezci çerçeve üretmektedir. *Free Willy*’de Willy’nin eğlence endüstrisinin bir nesnesine dönüştürülmesi; yaşamının ekonomik değeri üzerinden hesaplanması, insanın hayvan üzerindeki mülkiyet hakkını doğal ve meşru gören kurumsallaşmış insanmerkezci mantığın açık bir tezahürüdür. Burada hayvan, ancak insanın merhameti devreye girdiğinde yaşama tutunabilen bir canlı olarak varlık kazanabilmektedir. Bu, etik eşitlik değil; kontrolün daha yumuşatılmış bir biçimidir.

Benzer şekilde *Fly Away Home*, ilk bakışta insan-hayvan uyumuna dayalı pastoral bir anlatı kursa da bu uyumun kuruluş biçimi ciddi bir hiyerarşik sorun barındırmaktadır. Anlatı içerisinde insan müdahalesi olmasa zaten göç yollarını öğrenebilecek olan kazlar, insanın merhamet aralığına teslim olmak zorunda kalmış “şanslı” varlıklar olarak temsil edilmeye başlanır. Bu temsil, mevcut ekolojik sorundaki asıl failin görünürlüğünü bulanıklaştırırken, hayvanı insanın vicdan alanında var olabilen edilgen ve aciz bir konuma itmektedir. Dolayısıyla burada koruma pratiği, tahakkümün askıya alınmış hali olmaktan öteye geçmemektedir.

Bu noktada dikkat çekici olan, insan tahakkümünün yalnızca fiziksel şiddet ya da doğrudan yıkım üzerinden değil; bakım, rehabilitasyon ve kurtarma pratikleri üzerinden de yeniden üretilebilmesidir. İnsanın sadece akla sahip olduğu için ekosistemdeki diğer tüm doğa canlıları üzerinde bu tarz bir kontrol, dayatma ve çerçeveleme iradesine sahip olduğu varsayımı, kurumsallaşmış insanmerkezci düşüncenin en tipik görünümlerinden biridir. Bu düşünce biçimi, hayvanın kendi yaşam bilgisini, yön bulma kapasitesini ve varoluşsal özerkliğini değersizleştirmekte; insanı ise ekolojik düzenin doğal yöneticisi gibi kurgulamaktadır. Buna karşılık 2015 sonrası döneme ait *The Jungle Book* ve *Okja* filmlerinde özel bir kırılma gözlenmektedir. İklim krizinin ekolojik yıkımı görünür kılmasıyla birlikte, insanın doğa üzerindeki tarihsel tahakkümü daha açık biçimde sorgulanmaya başlanmış; anlatılar, yalnızca koruma ve bakım pratikleri üzerinden değil, bu pratiklerin ardındaki iktidar ilişkilerini de tartışmaya açmıştır. Böylece insan-hayvan ilişkisi, korumacı insanmerkezcilikten uzaklaşarak, türler arası etik eşitlik, ortak yaşam, iktidar ilişkileri ve derin ekolojik bağlılık fikrinin sınındığı daha karmaşık ve eleştirel bir anlatı alanına doğru evrilmiştir.

The Jungle Book, insanın hem yıkıcı hem de ekosistemin bir parçası olabilen ikili doğasını açığa çıkarırken; *Okja* bu tahakküm ilişkisini çok daha sistematik ve kurumsal bir düzleme taşımaktadır. Burada insan tahakkümü artık bireysel değil; laboratuvarlar, şirketler, üretim zincirleri, biyoteknolojik manipülasyonlar ve tüketim rejimleri üzerinden işleyen yapısal bir örüntüye dönüşmektedir. Hayvan artık yalnızca denetlenen değil; biyolojik olarak tasarlanan, optimize edilen ve kitlesel tüketime hazır hale getirilen bir meta olarak yeniden üretilebilmektedir. Bu durum, insanmerkezci şiddetin geç kapitalist biçimlerde daha rafine, görünmez ve kurumsallaşmış biçimler aldığı da göstermesi bakımından önemlidir. Descartes’ın hayvanı ruhsuz ve araçsal otomatlar olarak kabul eden mirası, burada geç kapitalizmin biyopolitik aygıtları içerisinde yeniden sorgulanmaktadır. Ancak aynı filmde Mija ve Okja arasındaki gelişen bağ Spinozacı anlamda ortak yaşamın, ortak etkilenimlerin ve eşit varoluş hakkının güçlü bir savunusuna da dönüşebilmektedir.

Bu doğrultuda araştırma sorusuna dönüldüğünde; filmlerde insanın hayvanla ilişkisi çoğu zaman eşitlikçi bir zeminde değil, insanın belirleyici olduğu asimetrik bir düzlemde konumlandırılmaktadır. Ancak kronolojik olarak değerlendirildiğinde anlatılardaki düalist, çatışmacı, insanmerkezci bakışın daha etraflı bir şekilde değerlendirilmeye ve çözülmeye başladığı, ekomerkezci monist düşünce yapısının giderek daha görünür olduğu söylenebilmektedir. Yine de bu geçişin tamamlandığından bahsedilememektedir. Çünkü kurmaca anlatılardaki insan tipolojisi de yaşamda olduğu gibi; hâlâ kurtaran, yön veren, son kararı alan ve doğanın kaderini belirleyen merkezî özne olmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak ekosinema, insan ile hayvan arasındaki ilişkiyi yalnızca dostluk, sadakat ya da koruma eksenini üzerinden kuran bir temsil alanına sahip değildir. Ekosinema, insanın doğa ile kurduğu ontolojik mesafeyi, bu mesafenin tarihsel olarak nasıl üretildiğini ve hangi felsefi kırılmalarla çözülmeye başladığını görünür kılan güçlü bir düşünsel alan olmaya devam etmektedir. Bu doğrultuda insan-hayvan ilişkisi de yalnızca etik bir sorun değildir. İnsanın doğadaki yerini yeniden düşünmeye zorlayan ontolojik, politik ve ekolojik tarafları olan derin bir mücadele alanıdır. O halde temel olarak iklim eylemselliği adına da insan/hayvan ve doğa/kültür gibi geleneksel düalist bakış açılarını bir an önce terk etmek; “türler arası sistemler” üzerine odaklanmak gerekmektedir. Doğanın, kültür anlatılarında hoş ama cansız bir nesne konumundan, canlı, saygın bir özne konumuna tam olarak yerleşmesi de ancak bu sistemin içselleştirilerek işler hale gelmesi ile mümkün görünmektedir.

References

- Akarsu, B. (1994). İnsan ve çevre. *Cogito*, 2, 29–36.
- Capra, F. (1995). Deep ecology: A new paradigm. In G. Sessions (Ed.), *Deep ecology for the twenty-first century* (pp. 19–25). Shambhala Publications.
- de Jonge, E. (2016). *Spinoza and deep ecology: Challenging traditional approaches to environmentalism*. Routledge.
- Dinvar Pekşen, G. (2024a). İklim iletişimi faaliyetleri: Ekosinema alanındaki bilimsel üretimi çerçevelemek. *İnönü University Faculty of Communication Electronic Journal (INIF E-Dergi)*, 9(2), 129–151. <https://doi.org/10.47107/inifedergi.1514758>
- Dinvar Pekşen, G. (2024b). İklim adaleti ve ekosinema: Post-apokaliptik filmlerde türçülüğün göstergebilimsel yansımaları. In *VII. Uluslararası Yeni Medya Konferansı: Dijital içerik üretiminden tüketimine medya ve toplumsal dönüşüm bildiriler kitabı* (pp. 227–246). İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Erbalaban Gürbüz, Ö. N. (2016). Ekoeleştirel bir perspektiften yönetmenin insan dışı doğayla ilişkisi. *SineFilozofi*, 1(2), 148–163. <https://doi.org/10.31122/sinefilozofi.673370>
- Garrard, G. (2020). *Ekoeleştiri: Ekoloji ve çevre üzerine kültürel tartışmalar* (E. Genç, Çev.). Kolektif Kitap.
- Günaydın, E., & Akkol, N. (2025). Nesneleşen hayvan imgesinin yıkımı ile sanatsal pratiklerde insan, hayvan ve doğa birlikteliği. *Turkish Studies*, 20(3), 1569–1588. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.82763>
- Ingram, D. (2010). *The jukebox in the garden: Ecocriticism and American popular music since 1960*. Rodopi.
- Jacob, M. (1994). Sustainable development and deep ecology: An analysis of competing traditions. *Environmental Management*, 18, 477–488. <https://doi.org/10.1007/BF02400853>
- Kaya Keha, M. (2016). Modern felsefenin öncüleri: Descartes ve Bacon'da yöntem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(56), 117–132.
- Kayhan, M. (2017). Çevre olgusu bağlamında evrensel dinler, felsefî sistemler ve kimi ideolojilerin çevre telakkileri üzerine. *Turkish Studies*, 12(35), 295–322. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12643>
- Levesque, S. (2016). Two versions of ecosophy: Arne Næss, Félix Guattari, and their connection with semiotics. *Sign Systems Studies*, 44(4), 511–541.
- MacGregor, L. B. (2021). Centring the animal: Re-evaluating the human–animal relationship since the Middle Ages. *English Historical Review*, 136(578), 151–172. <https://doi.org/10.1093/ehr/ceab023>
- Næss, A. (1995). The deep ecological movement: Some philosophical aspects. In G. Sessions (Ed.), *Deep ecology for the twenty-first century* (pp. 64–84). Shambhala Publications.
- Næss, A., & Rothenberg, D. (1989). *Ecology, community and lifestyle: Outline of an ecosophy*. Cambridge University Press.
- Önal, M. N. (2010). Halk anlatılarında kahramanın kimliğini gizlemesi. *Turkish Studies*, 5(1), 1271–1285. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.1165>

- Özlem, D. (2013). Batılı bilgi, pozitivizm ve felsefe çerçevesinde Avrupa merkezci tarih anlayışının temelleri. *İnsan & Toplum*, 3(6), 7–24.
- Perez de Vega, E. (2019). *Spinoza's radical naturalism*. https://www.eistudio.net/eiWRITINGS/epdvs_Spinoza's-Radical-Naturalism.pdf
- Ponting, C. (2007). *A new green history of the world: The environment and the collapse of great civilizations*. Penguin Books.
- Regan, T. (1985). The case for animal rights. In P. Singer (Ed.), *In defence of animals* (pp. 13–26). Blackwell.
- Röck, T. (2016). The concept of nature: From pre-Socratic *physis* to the natural *kosmos* of the *Timaeus*. *Philosophica*, 47, 9–26.
- Sessions, G. (Ed.). (1995). *Deep ecology for the twenty-first century*. Shambhala Publications.
- Simondon, G. (2019). *Hayvan ve insan üzerine iki ders* (E. Sünter, Çev.). Norgunk Yayıncılık.
- Singer, P. (2018). *Hayvan özgürleşmesi* (H. Doğan, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser 1975'te yayımlandı)
- Smith, N. (2022). Bir birikim stratejisi olarak doğa. In E. Sezgin (Ed.), *Sanat ve ekoloji: Sanat/yaşam/üretim* (pp. 77–99). İletişim Yayınları.
- Spinoza, B. (1955). *Ethics*. In *The chief works of Benedict de Spinoza* (R. H. M. Elwes, Trans., Vol. 2). Dover Publications. (Original work published 1677)
- Tağman, S. E. (2019). Presokratiklerin bilim anlayışı üzerine çağdaş bilim felsefesi bağlamında bir inceleme. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 305–318.
- Tamkoç, G. (1994). *Derin ekolojinin genel çizgileri*. Ege Yayıncılık.
- Uzelli, G. (2017). Vladimir Panteonu'nda yer alan pagan tanrılar. *Art-Sanat*, 8, 181–197.
- Wallace, K. R., & Armbruster, K. (2001). Introduction: Why go beyond nature writing, and where to? In K. R. Wallace & K. Armbruster (Eds.), *Beyond nature writing: Expanding the boundaries of ecocriticism* (pp. 1–25). University Press of Virginia.
- Zimmerman, M. E. (1994). *Contesting Earth's future: Radical ecology and postmodernity*. University of California Press.

ETHICAL DECLARATIONS

Research and Publication Ethics

The author(s) declare that this manuscript is an original work prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The manuscript has not been previously published and is not currently under consideration for publication elsewhere. All sources used in the preparation of this study have been properly cited and referenced. The author(s) confirm that the work contains no plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data. The research findings are presented honestly and transparently in accordance with the principles of academic integrity.

Author Contributions

All authors have significantly contributed to the conception, design, analysis, and preparation of the manuscript. All authors have read and approved the final version of the manuscript and agree to its submission and publication.

Conflict of Interest

The author(s) declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author(s). Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author(s).

Copyright and Permissions

The author(s) confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

All authors confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR

Araştırma ve Yayın Etiği

Yazar(lar), bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan eder. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Yazar(lar), çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan eder.

Yazar Katkısı

Tüm yazarlar çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin hazırlanmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuyup onaylamış ve yayımlanmasını kabul etmiştir.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar), bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmış olabilir. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri yazar(lar) tarafından dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk yazar(lar)a aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Yazar(lar), telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan eder.

Yazar Onayı

Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuduklarını, onayladıklarını ve yayımlanmasını kabul ettiklerini beyan eder.